

ספר

מורה נבוכים

להרב האלהי רבינו משה בן מיימון הספרדי ז"ל

בהעתקת הרב ר' שמואל אבן תיבון ז"ל

עם שלשה פירושים הנודעים ומפורסמים

היה

אפודי, שם טוב, ו' קרשקש

והרביעי הכי נכבד הנוסף כעת, להשר וגדול בישרון

רבינו דון יצחק אברבנאל ז"ל

עוד נקבצו באו בו

(א) כונת כל פרק מפרקי המורה על דעת החכם ר' יהודה החריזי ז"ל.

(ב) פירוש מלות הזרות לר"ש אבן תיבון ז"ל, מונח ומתוקן.

(ג) כל פסוקי תורה נביאים וכתובים אשר באו וזכרם בספר המורה, נסדרו כסדרן בציון החלק והפרק שהובאו בהמורה.

חלק שני

הונח בעיון נמרץ ובהשגחה רבה ע"פ ספרים מדויקים.

מורכבים חלק שני הקדמות

הששית ¹ (ו) כי התנועות מהן בעצם, מהן במקרה, ומהן בהכרח, ומהן בחלק, והוא מין ממה שבמקרה, ואמנם אשר בעצם, בהעתק הנשם ממקום למקום. ואשר במקרה, כמו שיאמר בשחרות אשר בזה הנשם שעתק ממקום למקום. ואשר בהכרח, כתנועת האבן אל מעלה במכרית יבחינה על זה, ואשר בחלק כתנועת המסמר בספינה, כי כשתתנווע הספינה יאמר שכבר התנווע המסמר גם כן, וכן כל מחובר שיתנווע בכללו יאמר שכבר חלקו התנווע:

השביעית

שם טוב

אפודי

אלו הדברים כמו שהגזנו במה שערר, והשנויים יתחלקו לנ' חלקים אם שיתאל המשתנה מהכח אל הפועל פתאום וכלי זמן כהווייה והפסד כי השכנת זרע עד כלו אלס נעתה ח' וזה יקרא שנוי פתאומי וכי האלס ישוב נריא פתאום כי אין אלמני בין הנריאות והחלי וכו' ג"כ שנוי פתאומי, וממנו שנוי הדריי וס' השנויים הומניים א"כ השנוי וכלול ארוסס"ו כג' והשמש שהוא שלמות מה שכבח מזד מה שכבח וזה כי הכניא לא תמצא כשהנוה לא התחיל לבנות וגם לא תמצא כשהשלים הבונה מלגזות הבית כי אז לא יאמר כח על זאת התנועה אלא התנועה היא כל זמן שהוא בהגעה ולא הכניא אל השלמות האחרון, והתנועה היא פועל שפסל ואם השנוי וכלו שני השנויים השנוי הפתאומי והוא אשר הוא בעתה והשנוי הדריי אשר הוא השנוי הזמני, אם כן כל תנועה שהוא שנוי הדריי הוא שנוי וכל שנוי הוא יציאה מהכח אל הפועל א"כ כל תנועה הוא יציאה ג"כ מן הכח אל הפועל, וזה מה שירצה הרב בזאת ההקדמה:

הששית כי התנועות מהם צעצם מהם במקרה ומהם בהכרח ומהם בחלק והוא מין ממה שבמקרה וכו'. הפ' דע כי מה שיתואר תנועה ותואר כג' חלקים, ראשונה שיתנועע הדבר ממקום שהוא אל מקום אחר ויחיה המקום אשר הוא בו ויחיה מקום אחר וכו' והוא המקום הפרטי אשר הוא עומד בו. השלל בזה כי המים שיצאו מן הכלי אל מקום אחר לאחר שהמים מתנועעים צעצם וכשימור הכלי המקום ויחיה המים בכלי נאמר שהמים מתנועעים במקרה כתנועת הדבר אשר הוא בו כי כל מחובר לדבר ויפסל אותו הדבר או יתפעל שום פועל יתייחס למחובר אליו וזאת הפעולה במקרה אם כי זאת חלקיה ראשונה שיהיה מתנועע ויחיה המקום אשר הוא בו או לא יתנועע אלא בהתנועעות ד"ל וזה יקרא מתנועע במקרה, והראשון מתנועע צעצם יתחלק אל כמה חלקים אם שיהיה אפשר להתנועע לבדו ואינו חלק מהמתנועע כמו האלס היושב בספינה וכמים המתנועעים בתנועת הכלי כי אפשר לאדם ולמים שיתנועעו מעצמם, ויש מין אחר ממה שיתנועע במקרה ויתחלק זה אל ג' חלקים אם שהוא משני המתנועע במקרה ואינו נולק לו או שיהיה חלק לו. משל הראשון כלומר אשר הוא נמצא בגשם וא"כ שיתנועע אלא כתנועת הדבר אשר הוא בו ואם שיהיה חלק מהמתנועע וא"כ בו שיתנועע כחומר והנזר שם חלקים לגשם וזה יתנועעו כתנועת הגשם ואינם יכולים להתנועע צעצם, ומהם המתנועע בחלק וזה חלקים אשר מדרשם ויתנועעו כשיתפרדו מהכל כמו חלקי הספינה והמסמרים הנחלצים בה כי אם כשיתנועע הספינה לא יתפרדו ממקומה. ומהם המתנועעים בהכרח כלומר שזוהי התנועה היא הפכית לתנועה טבעית ואמר שהיא תנועה הכרחית אם כן יצא הדבר כן אם שיתנועע מעצמו ומזולתו, והדברים אשר יתנועעו מעצמם הם המתנועע טבעיות ואשר יתנועעו מזולתם וזה הפך טבעי יקראו תנועות הכרחיות ואלו התנועות כשהמתנועע יתנועע ממקום למקום בין שיהיה טבעי או הכרחי נקראו אלו התנועות תנועות צעצם, והמתנועע אם שימור המקום ממה שהוא בו והוא המקום הפרטי נאמר לו מתנועע צעצם וכל דבר שיתנועע מזולתו הוא מתנועע במקרה בין שיהיה אפשר בין שיתנועע כמים אשר בתוך הכלי או חלק מהכלי אשר יתנועע כתנועת הכלי ואם אי אפשר שיתנועע כלומר או כחומר והנזר נאמר לאלו שם המתנועעים במקרה, וזהם המתנועעים כתנועות הכל ואמר גם כן שם המתנועעים צעצם מהם המתנועעים ובהתחלה

סס

קרקש

שלא היה קודם ולא נתן הברלה שהיא שלימות מה שבכח מצד הטהרה, והשלל בזה הבני קודם שהתחיל לבנות כוחה במה שהיה בזה, והתחברו שם האבנים והעפר וכלי בכח וכשעשה נדבך אחר היא שלימות ממה שהיה קודם בכח גמור ואינו שלימות שלם עד שיגמר הכותל (כספס' וזה הסודות מתחלה כשעצם טבעי נמצאם כ' ככל' ח' כספס'):

הקדמה (ו) כי התנועות מהם בעצם מהם במקרה ומהם בהכרח ומהם בחלק והוא מין ממה שבמקרה ואשר בעצם כתנועת הגשם ממקום למקום, ובאור זה כי העתקת הגשם ממקום למקום כתנועת התנועה עצמה אינ' שהגשם מחובר כעצם ומקרה כאמרנו על דרך משל האדם מחובר מעצם ומקרה א"כ תנועת העתקתו באמת עצמית לא מצד המקרה אשר בו: (י) ואמר במקרה כמו השחרות אשר בזה הגשם שנתקע ממקום למקום, ובאור זה באמרנו על דרך משל רגשם השחרות אשר פסלו הליהא הוא בבשר האדם ונתקעה הליהא אל מקום אחר לכן וישנה לשחרות בכח הליהא הנושאת השחרות שהתנועה לא ואתה התנועה נאמר שהיא במקרה ר"ל שברך המקרה בזה השחרות שם כי העתק השחרות לא נתחייב מעצם הנושא שהוא לכן שישנה: וישנה אך בדרך

השחרות, ולא נתחייב שאין לו כשיאמר בעצמו ולא תנועה כי אם מצד הנושא שנתקעה הליהא שם בדרך מקרה לא בדרך חזיב עצמי שהעצם לא חייב שישנה ממקום לכן לשחרות וכן אם גבר לכן או שחרו על דרך משל התנועה ממקום למקום נאמר בשחרות שהוא עליו יתנועע בדרך מקרה כלומר שישנה ממקום שהוא מקום זה האוי ויעשיו קצוץ אויר אחר וזה שהוא ישנה זה השינוי בדרך מקרה לא בדרך חזיב עצמי שבעצמו אינו מחייב זה השינוי שעתק ממקום למקום וכן נזכר לומר בכל גשם ואם ישנו שוין איך לא נקרא זה תנועת החלק הלא בהתנועה עצם הנושא התנועה במקרה שהוא חלקי עצמו, נשיב שהוא אינו חלק מחלקי העצם. ואשר בתוכה כתנועת האבן למעלה בתוכה יבחינה על זה וזו הבריות שאינה רצונית. ואמנם היא עצמית לא מקרה שחייב מעצמה תחייבה תנועתה בתוכה המנוע שניע, ואשר בחלק כתנועת המסמר כספינה כשתתנועע הספינה יאמר שכבר התנועה המסמר גם כן והוא מין ממה שבמקרה אחר שהתנועה אינה מנוע המסמר כי אם בסבת חלקי הספינה ואינה כתנועת השחרות שהיא במקרה הגמור שזה עצמו מקבל התנועה לבדו מה שלא ימצא בשחרות שאינו דבר שיש לו ממש: תיקמה

מורה נבוכים חלק שני הקדמות

שצריך אליהם בקיום מציאות האלוה יתעלה, ובמופתים על היותו לא נוף ולא כח בנוף, ושהוא יתעלה

אמר

שם מוב

החלק השני והוא אשר תחלתו ההקדמות אשר צריך אליהם. אחר שחלק הראשון סלק הרב

הגשמות מהש"י וכל מה שצמיא אליו וביאר כל הפוסקים המורים על התוארים באופן שתיקיים היסוד והשרש שאלהיו ב"ה אחד מכל דבר ואין בו הרבכה. ואחר זה ביאר מה שאמרו הפילוסופים מהש"י שהוא שכל משכיל ומשכל, ושכל

החלק השני, זה החלק נחלק ל' חלקים, כי מכאן ועד פרק י"ב יבאר מציאותו ית' ואחריו

ושלילות הנוף ומציאות הנדלים וענינים הנרמים השמימיים, ומפסק י"ב עד פרק י"ז יבאר ענין מחלוקת על חדוש העולם ופי' קצת מעשה בראשית, ומל"ב עד סוף החלק יבאר ענין

אלו הדברים ויצינו אל ענין אחד מבלי המלא הרבכה, באופן שמה שיאמרו הפילוסופים לא יספור זה היסוד אשר הכל תלוי בו שהוא אחד, ואח"כ ביאר איך ייוחסו לשם יתברך כל הפעולות הנמצאות בעולם והוא מזה שביא סברא רחוקה וזה יסוד גדול להבין רבים מהנמצאות, ויבאר ג"כ איך הוא צורה ותכלית לכל הנמצאות. ואחר כך ביאר בפרק רכב איך הוא יתעלה באמצעות הגלגל ופעל כל הנמצאות אשר בכאן ושהגלגל הוא כלי לו, וביאר שחכמינו ז"ל ביאר שכל דבר הנמצא בעולם הגלגל הוא כהם, ושאלוהו הנמצא כל החיות הנמצא בעולם וכל הפשט ורוחות ושמות ושעירים להנצרות ונשמתם של צדיקים, ושחכמינו ז"ל ביאר שם בגלגל למה שימצאו קבוצים כשהדברים ייוחסו לו יתברך, א"כ התבאר מזה שהם יתעלה הוא צורת הגלגל אף שהוא נכדל ממנו וכי באמצעות הגלגל הראשון יודע השם ית' ובי זאת הרה"ה הוא הוחר גדולה שבה יודע מציאות האל, ואחר בפרק נמשך לזה שחכמינו ז"ל אמרו שהשם ית' הוא צורת הגלגל ומתניעו יתמשך כל הנמצאים אשר למטה מזה העולם והביע עיונם אל מה שהביעו המעולים שבפילוסופים ואף שאברהם חכמת חכמינו וצינת נבונותו היה זה לסנות רבות ובי החכמה הייתה נחלשת באומותם מקדם. ובי אין ראוי לקחת על מציאות השם ראייה אלא מהדברים הנראים והגלויים והיא תוענת הגלגל. ואחר איך תתחדש חכמת המדברים והיה זה בעבור שהחכמה הפילוסופית סותרת דעות ומלמדת חן בעיני המלכים השמורים הדחוק קמו המדברים וספרו כל מה שאמרו הפילוסופים ומשבו להניח הקדמות כפי מהשכנתם להוליד סתירהם ונתחדשה חכמת הדבור, והרצון בו חכמת שאין לה מציאות אלא כפי לא שיש לה מציאות בדבור השכלי, וביאר הרב שם הניחו י"ב הקדמות להוליד מהם ד' דרושים, שהעולם מחודש, וש"ש לו עושה ומחדש, ושהוא אחד, ואינו נוף ולא כח בנוף, וביאר הרב שם שאין ראוי ליקח ראייה אלא מטבע המיושב ובעבור זה הניח פרק בפרק נבואה שיעור קומה אשר כל מה שאמר בזה הפרק הוא מוחש ומושכל ראשון וממנו ראוי ליקח ראייה, לא מהקדמות אשר הניחו המדברים שיש בהם מה שהוא הפך המציאות והם מבוזרי השקרות והיווין והבעול, ולגלות לכל תועבות המדברים הניח בפרק שאחר זה שנים עשר הקדמות אשר למדברים ולהוליד הארבעה דרושים שאמרו. ואחר זה הביא שלש פרקים איך ישתמשו המדברים בהקדמותיהם להוציא מה שרצו, והראה שיש שם דרך לבאר חידוש העולם ולא שיש לו עושה ולא שהוא אחד ולא שהוא גשם בנאחד מדברים ושקצת מהאחרונים הרגישו דרכיהם ואמרו כי אין לקבל שום דבר מאלו הדרושים אלא בקבלה מהדק. ואחר זה שב הרב לבאר ראשונה השלש דרושים בין שיהיה העולם קדמון או מחודש והניח כ"ה הקדמות כדי לבאר אלו השלש דרושים, ואח"כ הניח הרב הקדמה אחת שנקבל מהפילוסופים והיא ההקדמה הכ"ו והיא ומה שהעולם קדמון כדי שנוודין בין שיהיה העולם קדמון או מחודש שיש אלוה ולא יהיה זה היסוד אשר הכל תלוי בו אשר הוא יסוד התורות ועמוד החכמות יסופק אבל יהיה מבוזר לכל הדעות שיש אלוה נמצא בין שיהיה העולם קדמון או פילוסופים. ואח"כ יבאר איך הוא אחד ושליט גשם ולא כח בגשם. ואח"כ חזר להכריע בחדוש על הקדמות ואחר שאין להפילוסופים מופת על היות העולם קדמון ובי הראיות שהם אריסטו' הם טענות וראיות חזקות לא מופת חזק ובי יש לו ראיות חזקות על שהעולם מחודש ואחר שאין לו מופת ראוי שיקובל זה הכורס מהנבואים מחזקם ומשה רבינו ע"ה. ואחר כך ביאר הרב שהעולם נצחי צמה שעתיד ולא כח קבלה עליו מהנבואים לומר שהוא נפסק כמו שהוא הוה אבל לעולם יהיה כמו שהוא עתה. ואח"כ ביאר הרב מעשה בראשית והוא ביאר נאות בין שיהיה העולם מחודש או קדמון. ואחר זה נמשך בדבור בנבואה ואחר איך הוא מוחת הנבואה ומעלותיה ומדרגותיה ואיך דעת הפילוסוף בנבואה כי אף שיהיה העולם קדמון עם שהאמת שהעולם מחודש אין ראוי לספק שום ספק בנבואה, והיו בוונת כל החלק השני לקיים השלש דרושים, וחיוב שימצא נבואה כדי שלא יאחר אומר אם נספק בעולם אם הוא מחודש או קדמון נספק גם כן בנבואה ותפול כל התורה כלה, אחר כבר אמר שיהיה הנבואה לפי דעת הפילוסופים אם שיהיה העולם קדמון, שהאמת שהעולם מחודש ואין ראוי לספק שום ספק בנבואה. והיו בוונת כל החלק השני לקיים השלש דרושים בין שיהיה העולם קדמון או מחודש, ולבאר שאין לפילוסופים מופת חזק על היות העולם קדמון ושם טענות חזקות גם יש טענות חזקות לקיים החדוש לא פחות מהקדמותיהם ואחר שדבר כן ראוי שיקובל מהנבואים כי יזה הדבר השלישי ויכריע ביניהם. ואחר זה נמשך למש' בזה העולם נצחי בעתיד עם פירוש מעשה בראשית וביאור הנבואה, וזה הכוונה הראשונה בזה החלק עם שנא' ג"כ בו דברים ופרקים לבאר מעשה מרבכה, ואני המבאר אשר על אלו הפרקים כשנגיע אליהם בעז"ש. ואחר הרב כי החמשה ועשרים הקדמות כלם צא עליהם מופת אין ספק לדבר מהם מאריסטו' ומי שאחריו מן המשאים, והקדמה אחת נתן להם הרב

נמחנה

מורה נבוכים חלק שני הקדמות

יתעלה שמו אחד, חמש ועשרים הקדמות, כולם בא עליהם המופת (ה) אין ספק בדבר מהם, כבר עשה אריסטו^א ומי שאחריו מן^א המשאיים מופת על כל אחת מהן, והקדמה אחת נודדה להם בה, כי בזה יתבאר מבוקשנו כמות כמו שאבאר, וההקדמה ההיא היא קדמות העולם :

ההקדמה א (ה) הראשונה שמציאות בעל שיעור אחד אין תכלית לו שקר :

השנית ב (ז) שמציאות בעלי שיעור אין תכלית למספרם שקר, והוא שיהיו נמצאים יחד :

השלישית

שם טוב

אפודי

נבואה : א מן המשאיים, רוצה לומר פילוסופים הראשונים שהיו הולכים במדברות ובמקום שואה ושמהם ללמוד חכמות אריסטו^א וידיעת המלאכות :

הקדמה א הראשונה בעל שיעור אחד : ר"ל אם שיהיה קו או שפת או גשם בלתי בעל תכלית שיקר, כמו שהתבאר במופת בחלוקה הששית למלאכות במאמר הראשון מחלק האלוהות לכוונות אלוהים :

השנית ב שמציאות וכו' . ר"ל וזאת ההקדמה גם כן מתבארה במאמר הנזכר :

מפורשים וטעם בלתי לכתוב המופתים כלם היינו חוזרים לכתוב השמע והשמים ועולם ההווה וההפסד והאפסד מהם שאחר המופת וזה הספר לא נעשה אלא למי שתפלתסך וזנה וקרא בספרים אלו ולכן נעזר האריכות ובבאר הצורך הפשוט מאלו ההקדמות עם שנאמר מה שצריך אל ביאור לאמתתו במופת אחד או שנים על הרוב אף שהבסם אריסטו^א עשה מופתים רבים, ונקח מהם היותר מבורר כדי שיקנו המעינים דעת ותבונה בשעה אחת :

ההקדמה הראשונה שמציאות בעל שיעור אין תכלית לו שקר . כבר ביארתי לך בהקדמות המדברים על מה יאמר ב"ת כי יאמר על מה שהוא בפועל ועל מה שהוא בכח, והכחית בפועל אפשר שיהיה ב"י מינים או ויהי ב"ת נבדל מחומר כמו שיש שלים ב"ת עלות ועלולים, או שיהיו נפשות האדם נכללים מחמת ב"ת, או שיהיה דבר אחר נבדל פשוט ב"ת, או שיהיה דבר חמרי ב"ת כמו שימצא גודל מדונק ב"ת בפועל, או שימצאו גשמים מספרם ב"ת כאלוהים החלקים הכללי מתחלקים שם לב"ת. וביאר הרב בהקדמה הראשונה שאין שום שיעור בין שיהיה מדונק בין שיהיה בלתי מדונק ב"ת באופן שיהיה הנמצא יחד, ולא ב"כ עלות ועלולים בין שיהיו נמצאות יחד בין שיהיו ב"ת באופן שיהיו עלות בעצמם שא"י שימצא, בואת ההסכמה הניה שא"י שימצא גודל מדונק לב"ת, בין שיהיה נבדל בין שיהיה חמרי, ומופת זה כי אם נניח דבר ב"ת בעל שיעור מדונק יתחייב שיהיה חלק כמו הכל כי נקח חלק מזה הקו אשר הוא ב"ת ונציר ממנו שתי אותיות אל"ף וזי"ת ונאמר קו אל"ף הוא ב"ת וזי"ת הוא ב"ת או שזה לן, אם נאמר שיהיה כל א' מהם ב"ת עד כי כשרמזו אל נקודת אל"ף מאל"ף ולהלכה הוא ב"ת וכן מניית ולמטה הוא ב"ת ב"ת כמו שרמזו זה בדמות זה הקו ונאמר אם אלו המדומים ב' קוים ילכו לב"ת יהי החלק כמו הכל וזה שקר, או היה ב' ב"ת והאל"ף ב' ויוסף על ב' אלא ב"ת א"כ יהיה הכל ב"ת וא"כ יהיה הבב"ת ב"ת וזה מבורר בטעם. וגם כן אם נניח שימצא גשם ב"ת ראו שניצור בזה הגשם עגול שיצא כל הקוים מהמרכז אל המקיף ואין ספק כי אם נעשה ככאן עגולה קטנה שראוי שניצור שני קוים יוצאים מהמרכז והנה מזה שהגשם הוא ב"ת ילכו הקוים לבב"ת וכבר הוא מבורר שכל מה שיתרחקו שני אלו הקוים מהמרכז יתרחקו לו אחד מהם מהמרכז ואם יהיו הם ב"ת יתרחקו כ"ל מהמרכז מהמרכז בב"ת ונניח שא"י מהם הוא נח והעגולה מתנועעת שם הקו האחר עד שישוב לחקום אשר התחיל זה ההנחה אחר שהעגולה היא ב"ת ובהתנועה העגולה יתנועע הקו האחר ואם ישוב אל מקומה יתחייב שימחק מהלך ב"ת ב"ת וזוהי נכונה וזה יתבאר בשני מהשעם שהוא נמנע. אלו השני מופתים יעמדו תמורת מופתים רבים שעשה אריסטו^א לנעול שיש הנה מציאות גשם ב"ת בין למדוי בין נבדל בין חמרי, וכשתבין אלו הדברים יבטל מעלנו כל הטעויות שעשה הרב ר' חכמאל על הרב על ביאור וזאת ההקדמה כי בללו השני מופתים אין ספק ולא דמיה אלא מסכל מתקש ובלתי מנין הדברים ואף ב"כ כל הקוסיות והדמיות שעשה הרב ר' חסדאי על הניאורים שעשה אריסטו^א על זאת ההקדמה הם היוות יבוינס מי שנתן לו השם שכל ודעת להבין והשקר :

השנית שמציאות שיעורים אין תכלית למספרם שקר וזוהי שיהיו נמצאים יחד . אחר שבעל רב שלל ימצא גודל ב"ת כפעל משער המתדבק רצה לבאר שלא ימצא שיעורים כ"א בעצמו ב"ת וזה כלם ב"ת, והמופת על זה הוא המופת שעשנו למעלה כי אם נקח מאלו השעורים קצת מהם ונרמזו אל מקום א' מהם ונאמר הנשארם הם

בב"ת

קישקש

מה שיקרא בו ששם אחד או ששנים הנה הוא בעל תכלית : הנה כל גשם בעל תכלית בהכרח, ובאשר היה כל גשם בעל תכלית הנה כל ששם בעל תכלית וכל קו בעל תכלית לפי שהשם הוא לא יברל לגשם והקו לא יברל לשם ובאשר היה זה כן הנה כל גורל בפועל הנה הוא בעל תכלית :

הקדמה ב (ז) שמציאות בעלי שיעור אין תכלית למספרם שקר והוא שיהיו נמצאים יחד, וכמו שהתבאר בשיעור התבאר במספר ואמר שכל מספר בפועל בעל תכלית לפי שכל מספר הנה הוא ספור בפועל וכל ספור הנה הוא א"י אם נפרד הנה

חלק שני (ה) אין ספק בדבר, רוצה בזה בעשרים וחמש הקדמות לא בואת האומרת שהזמן והתנועה נצחיים כי בואת יורה אך דבר שפטים עד שיתבאר המבוקש וזאת אין בה מופת אבל ראיות והוא יכריע אתר זה ראיות ההדדיות ויורה חזקות מראיות הקדמות :

הקדמה א (ז) שמציאות בעל שיעור אחד אין תכלית לו שקר, או מבורר במאמר ילישי מן השבוע טבעי כלל ג' פרק ב'. אמר כל גשם הנה יקרא בו ששם אחד וגם היה סבובי או יותר מששם אחד אם היה בלתי סבובי וכל

השעיה

שם טוב

החמישית ה שכל תנועה שנוי וכו'. ר"ל שכל תנועה הוא שנוי הדרני וכל שנוי הדרני הוא ילידה מן הכח אל הפועל חלק אחד חלק בזהרנה. וזאת ההקדמה מתווספת במאמר הראשון בחלוקה הא' מהנצחיות לשפר הנזכר:

שכל תנועה היא מהפך אל הפך והמאחרות אשר אין להן כלם וולת הכמה והאיך ואנה ואמר כי אין בעצם תנועה במאחריו כי מסוגלות העצם שחין לו הפכי, וגם הניחו ויעזב הוא נמצא בפועל כל הווה היה מלא נמצא אל במקבל הווה והפסד כי הוא מקבל צורה ומעדיד צורה כן בדויה והפסד אין שום קטועה. אם כן איך אמר הרב צריכה שיהיה מהפך אל הפך ושימאצא חמאצעי בזה כ"א נמצא חמאצעי בין ההפכים לא חמאצא תנועה ולא ימצא במאחר יאמר הרב שיש בעצם תנועה, ואם יאמר אומר כי שם השני כל שני תנועה, ואמר זה אינו כלום כי השני וברו לכול מה שיהיה פתאום חן הכח אל הפועל נקרא שני וכל מה כחו שיעצא בע"ה אם כן איך אמר הרב ששנינו ימצא על שני מינים כמו שהתבאר בספר הנפש והוא מה שיעדיד ואדם יעקח מהבריאות אל החולי ויחם אשר ישוב קר יאמר והשני אשר הוא שיעדיד צורה או תאחר שיהיה צורה אצל יקבל הדבר לעומת אל היה בה ולמה שני שהם שניים בנחת ואמנם אשר יעזבו להם תוארים או לא ע"ד התבאר זה בענין כולל. ולמה ששאלם שיהיה זה הדבר יעזוב הקוץ שזוהי ההפך הנקרא חסיון מה המלובן אל השחרות יעזוב הפך ויקבל הפך כן בתנועה לדברים ולא יפסיד דברים בהשתקפה. כן אמר הרב שהשני והווייתו עורר, ויש לו בזה עוד תשובות אחרות אבל אשר אמרנו הוא מושלל רצאנו והוא אשר כווננו הרב :

הפ' דע כי אריסטו' הניח בלשיו משמע שכל המאמרות
 י' חשי העצמים ימצאו בזה קודם שיתאוו ופעם בפועל
 ימצאו בזה ופועל וגם כי אחר הכוונות הנצח יתחדשו עליו
 ויתקבלן וישתחד וכן יקבל שאר המקרים, ומאלו המאמרות
 ולו הכ' דברים, וכבר יתבאר כי כל תועה צריכה אל כ'
 ואלו

תנועות האחרות כל מיניו נקראים שם אחד כי כל התנועות האלו הן תחתיות עם שהם מתחלפות בקצרים בשם התנועות וכן התנועות והאנך שהם מתחלפות בשמות כלם תנועות כולם ההשתקה כי תנועות ההשתקה מעלה ומטה יוציאו מיוחד לתנועה יכול נאמר ג' לדרסים היושבים לחלף ולחטא.

[illegible]

החמישית שכל תנועה שנוי ויזיחה מן הכח אל הפועל
 ימצאו פעם בכה ופעם בפועל, פעם בכה
 כשיהווה והעצם הוא נושא לכל המקרים ו"ב"ה המקרים
 שנויים כי האדם המהווה יכול גדול וקטן ויזיחה ויחס
 מה שיש בזה שני הפכים ואחזקני עמכם מה שאין בזה

קרשקש

החייב שיהיה קודם על כל ארץ הממאורות, ויהיה נראה כי אין תועה במאמר העצם של שניני התנועה החדשה דבר מן העצם ושני העצם בהשבוש צורה הוא פאראם כלל מן שיאן אמצעי כי התהדר והקצין, וכל אמר כפי' מזה תהליך כי הצורות לא יתחדשו ראשון ראשון ועל' א' אין תועה בתוכם ויהי יפסו בלא זמן ואמר אריסטו' כי אין תועה במאמר העצם מפני שיאן בה הפך, ובפני' מ' חשבים לשונו כי מיני התנועות נקראות תנועה בכמות ותנועה באיכות ותנועה באנא אבל אין תנועה במאמר העצם :

הקדמה ה (ב) כל תנועה שבני ישראל מן זמנה אל הפועל כשהדבר בהם מבחינה שכלית או תנועה וכשישאל אל הפועל השלם אין בה התנועה שמכר עצמה אם כי הוא מוציאה מן הכח המבור וכן הפועל המבור ולזה גדרה תנועה בכח השמע במאמר שלישי כלל ב' פרק שי ואמר שהוא שלמות מה שהוא בכל מצד מה שהוא בכח הרצון בה שהוא אינה שלמות גמור אבל שלמות חסר שאפשר יהיה בה גמור כל זה הוא לו שלמות ושלמותה הולכת ונחלשת עד לה שלמות ה

השינוי באהת האמר התנועה בחיור, ובאיור זה כי כל משתנה
לא ישנה מאי זה דבר שיוצג ולא לאי זה דבר שהיה
היה השינוי מלא זה דברים המתנגדים זה יראה בחשבון כל
המתקשר לא המציאות הקרוא והיה המציאות לא ההיכר
הקרא והפסד וה השינוי כה במאמר העצם או מתקין לא
הגורל הקרא גדול או מתגורל או הקטן ונקרא נתען וה השינוי
במאמר הכמות או מלמטה על למטה או מלמטה על נקראת
התקחה וכן במאמר האה ועל אחר לכרה נאמרת תנועה על
האמתות ועל שאר השינויים בכל רשם תנועה כחם נאמר על
דבר המתנועע במקום אבל כשיהיה דבר עומד במקום ויגורל
ואיחר לא יאמר כן מתנועע כחם אלא כשמושי שאין אחר
לומר כן תנועה כחם כמו שאמר בתנועת התקחה במקום
אבל אין קוראים אותו תנועה אלא אינו מקין ההתקחה בנכר
שהגורל והתחורן היה כחם עומד עומד עדי שינוי או תכלית
הגורל או תחורן ודומה לתנועה וכן במאמר האיות כמו שיש
המציא יאמר על העצם כחם ועל שאר המאמרות מזה העצם
לעצם כחם איות בו או הפעילות או תנועה על כלל ועל

מורה נבוכים חלק שני הקדמות

השביעית ¹ (ז) היא שכל משתנה מתחלק, ולזה כל מתנועע מתחלק, והוא נשם בהכרח, וכל מה שלא יתחלק לא יתנועע, ולזה אי אפשר שיהיה נשם כלל :

השמינית

אפרי

השביעית ז הוא שכל משתנה מתחלק. ר"ל כל משתנה בעצם מתחלק ולזה כל מתנועע בעצם בעצם. והוא נשם בהכרח. ר"ל שכל משתנה בעצם ומתנועע בעצם ומתחלק בעצם הוא נשם בהכרח : וכל מה שלא יתחלק, ר"ל בעצם לא יתנועע בעצם גשם. ויש להקשות כמה שאמר שכל מתנועע מתחלק שדרי הגלגל הוא מתנועע בעצם ואינו מתחלק אבל הוא נמנע שיקבל החלוקה, ר"ל ששכלי בני אדם הם מזיירים כחיות הגשם השמימי לקבל החלוקה בבחינת היותו גשם עם היות שגלגל מזד עצמו נמנע ממקבל החלוקה וזהו הגדל שבין האפשר והכח כי הכח ילקח כמה שיזייר כחיותו ולא שיהיה הכח בעצמות העצם אלא מלד שכלנו לדד, והאפשר הוא בבחינת שהוא אפשר בעצם לנושא האפשרות אם כן הגלגל ילקח שיאמר בו כח כי הוא מלד שכלנו ואי אפשר שיאמר בו האפשרות או שיאמר שגלגל יס לו אפשרות לקבל החלוקה כי האפשרות בעצמותו יהיה מחוייב שיקבל החלוקה לשי שאפשר בזמן מחוייב שיאל לפעל בהכרח ולזה אי אפשר שיאמר בו אפשרות בלא כח :

שם טוב

כס כמו היסודות כשיתנועעו כ"ל אל מקומו ואלו התנועות יקראו תנועות טבעיות מיוחדות, ומהם מתנועעים חפני הראון תנועת הכעלי נשם, ומהם מתנועעים חפני השכל והבחירה תנועת האדם כשיתנועע בעבור הבחירה והשכל, וגם תנועת הגלגל יתנועע מחניע בו שהוא כזרור לו, וזה החניע לא יתנועע לא בעצם ולא במקרה ואי אפשר לו שיתנועע בעצם פנים, ואולם כל החניעים בין שיהיו בגשמים בין שיהיו כחות בגשמים יתנועעו במקרה תנועת המתנועע. והמתנועע הראשון הוא המתנועע הסבובי וזהו תנועת הגלגל כלו וזפרת הגלגל החקוף בכלל ובכל הגלגלים יתנועעו בעצם והחלקים כמו הכוכבים יתנועעו במקרה תנועת הכל או שרם מתנועעים בחלק תנועת הכל :

השביעית היא שכל משתנה מתחלק כ"ל והוא נשם בהכרח וכל מה שלא יתחלק לא יתנועע ולא יהיה גשם כלל. הפירוש דע כי אריסטו הביא חופת בשם מהשמע לבאר שכל משתנה מתחלק וביארו על זה התואר, כל משתנה קצתו כמה שממנו וקצתו כמה שאליו וכל מה שקצתו כמה שממנו וקצתו כמה שאליו מתחלק אם כן כל משתנה מתחלק ואמנם ביאר שכל משתנה קצתו כמה שממנו וקצתו כמה שאליו על זה התואר, למה שהיה המשתנה לא ימלט אם שיהיה כלו כמה שממנו או כלו כמה שאליו או כלו בשניהם יחד וא"ל שיהיה כלו באחד מהם, ואמנם שיהיה כלו כמה שממנו עדיין לא ישתנה ואם כן כלו כמה שאליו ככר עבר השנוי ונשם וא"ל שיהיה כלו בשניהם יחד למה שימצא הכפכים יחד וא"ל ג"כ שלא יהיה באחד מהם שאין אמצעי בין מה שממנו ובין מה שאליו תהיה התנועה ראשונה. ה"ב כי אף שיש אמצעי בין הלזון והשחרות בין הירקות והצמחים בין אמצעי שאם היה הכר כן היו בין ב' קצוות אמצעיות לבד"ת וכבר יתבאר בטול זה בראשון מספר המופת גם שיהיה ב"ת נמצא כפועל אם כן יתחייב שיהיה משתנה קצתו כמה שממנו וקצתו כמה שאליו אם כן כל משתנה מתחלק, וספקו המתפרש על זה שכבר ימצאו שניים ומשתנים שהם מתחלקים ולא ימצאו המתנועע והמשתנה קצתו כמה שממנו וקצתו כמה שאליו בשניים אשר ישקנו פתאום כי כבר נהנו למעלה שיש שניים פתאומים ושניים דרגיים, והשניים הפתאומיים כולם יהיו בעתה ואין המתנועע בהם קצתו כמה שממנו וקצתו כמה שאליו ואם כן מה שיאמר כי משתנה קצתו כמה שממנו וקצתו כמה שאליו כמה שאליו לא ידקע על המשתנה בזולת זמן, ואם כן כשאמר הככם כל משתנה קצתו כמה שממנו וקצתו כמה שאליו אינו צורך אלא על המשתנה בזמן ואם יאמר אומר כי כוונת הככם באמר כל משתנה קצתו כמה שממנו וקצתו כמה שאליו על המשתנים בזמן ויהיה הדרוש כולל בערך אל עצמו ויהיה אומרו כל משתנה מתחלק כאלו יאמר כל משתנה קצתו כמה שאליו וזהו שיהיה בזמן אין בלא השניים ידקע שהם קצתם כמה שממנו וקצתם כמה שאליו, זה לא יתכן כי לאחזר מוצאים כל משתנה קצתו כמה שיהיה בזמן אין בלא השניים ידקע שהם קצתם כמה שממנו וקצתם כמה שאליו, זה לא יתכן כי לאחזר האמצעי אינו סבב לגדול הגדול והוא שבעבור שקצתו כמה שממנו וקצתו כמה שאליו הוא מתחלק כי כבר ימצאו שניים שאין קצתם כמה שממנו וקצתם כמה שאליו והם מתחלקים, והכלל העולה מזה הספק כי לא ימלט בין משיבה כוונת הליסוף באמר כל משתנה מתחלק שיהיה כל מיני המשתנים בין בזמן בין בזולת זמן ויהיה המופת הנעשה הנה הקדמותיו בלתי צודקות ולא אמתיות אחר שאין כל משתנה נמצא קצתו כמה שממנו וקצתו כמה שאליו, ואם יהיה כל משתנה מתחלק על השניים בזמן לא יהיה הגדול אמצעי סבב לגדול ולא יהיו הקדמות המופת מיוחדות ועצמות אחר שאחזר מוצאים משתנים מתחלקים אף שלא ימצאו קצתם כמה שממנו וקצתם כמה שאליו ורוב הדעות נכשלות זה הספק, אבל האמת מה שהקדמו הככם ב"ר ורשומה כי לדעת ששניים הפתאומיים אינם שניים נמצאים בעצמם אלא בעבור שקדם להם שני אחר, והכ"ב בהיות ראובן אב או בן כשקבל זה התואר קבלו ביחד והשתנה

קרישק

הקדמה ז (ח) שכל משתנה מתחלק ולזה כל מתנועע מתחלק והוא גשם בהכרח וכל מה שלא יתחלק לא יתנועע וע"כ לא יהיה גוף כל עקר. ואומרו כי אריסטו ביאר בשמע טבעי במאמר השני פרק ז' שכל מתנועע מתחלק ושם הכח בהחלק הוא הכח בהחלק התנועה וכל מה שיש בתנועה כמו הזמן שהוא ספירות הקודם והמתאחר אשר בתנועה נאמר כי כל משתנה תחייב בהכרח שיהיה מתחלק. וביאור זה כי מאחר שיהיה כל שניו מוכר אל דבר והיה המשתנה בעבור תוויו בדבר אשר אליו ישמנה תחלה הוא בלתי משתנה מפני שהוא כח או זמן בו בחינתו כמה ששנוי ישמנה מפני שהוא כמו בן עמוד בו א"כ מהחייב שיהיה השינוי הוא נמצא בשנוי כשיהיה קצתו כמה שממנו וקצתו כמה שאליו והוא כי א"א

שיהיה בכלל אחד מהם וא"א שיהיה ולא באחד מהם מפני שאין אמצעי כמה שממנו ובין מה שאליו תהיה תחלה כי אלו היה שם אמצעי לא היה מה שהבחירה תחלה אבל האמצעי הוא בין מה שממנו תהיה התנועה ובין מה שאליו תהיה התנועה לא תחלה כי לא תהיה התנועה במה שאליו השינוי אחרונה אלא באמצעית אשר לא תהיה התנועה, ודמיון זה כי השינוי יהיה מובלג אל השנוי בחינתו תחלה אל הגוף וקצתו שיהיה אמצעי בגינתם כי כל משתנה מקצתו כמה שממנו וקצתו כמה שאליו א"כ כל משתנה מתחלק : (תה"ח) ואלו הקדמות אלו חלק ד' בפרק ז' מלך ז' בנאמר ח' משמע טבעי וכ"א מלך מכלל שטא מניע הכסוי בעצם (וזה ממונ בעצם). ער כאן הגהות : הקדמה

מורה נבוכים חלק שני הקדמות

השמינית ^ח (ס) כי כל מה שיתנועע במקרה ינוח בהכרח, מפני שאין תנועתו בעצמו, (י) ולזה אי אפשר שיתנועע התנועה ההיא המקרית תמיד :

התשיעי

שם טוב

אפודי

והשנה פתאום וכן כשהשנה הדבר מעצמו א' אל עצמו אחר והשכנת זרע שנאדם כולו ולא נתקווה חלק אחר חלק והבידל כשכב אפרוח לא נתקווה חלק אחר חלק אבל נתקווה פתאום כי אלו השנויים הם תכליות שנויים ואינם נחלקים בעצמם, ומופת לזה מה שהיו כל השנויים הפתאומיים נחלקים בעתה והעתה אינו נחלק בעצמו כי

נחלקת בעצמה אבל היא תכלית הקו והקו תכלית השטח והשטח תכלית הגשם, ואחר שהיה העת תכלית דבר אחר אם כן השנויים הפתאומיים אינם שנויים בעצמם אלא תכליות שנויים שקדמו להם אלא שיש (חלוק) בין התכליות שיש תכליות השנוי שהוא מחין השנוי ויש תכליות אחר שאינו מחין השנוי, משל הראשון הגשם התחלק כשתשלם תנועת ההתלבנות תכלית ההתלבנות שיהיה הדבר בתכלית הלוזן, ואחריהם האפרוח כשהתחיל להתבנות אינו מתחיל באפרוח אבל יתחיל הביצה להתחמם ותכליות השנוי שיהיה אפרוח ולכן חשבו החפשיים שאלו שנויים בעצמם ואחריהם אלא תכליות שנויים, והנה בוחנת החכם באחריו כל משתנה אמנם היה מדבר אל דבר, ר"ל מדבר נח אל דבר נח וכפרט ממנוחה מקבלת אל מנוחה מקבלת והיה הדבר כאשר נעצר על זה הענין אשר יקל אליו לא יהיה אז מתנועע לפי שמה שהיה הוא ותקפו על דמיון אחד בינה לא יהיה אז משתנה הכה כבר יתחייב בהכרח שיהיה השנוי היות קצתו באחד משנייה וקצתו באחר אחר שכבר ביארנו שאי אפשר שיהיה בכללו בשנייה יחד ולא שלל יהיה באחד משנייה, הכה כבר נראה שכל מתנועע הוא מתנועע והם המתנועעים בעצם כי זולתם אינם מתנועעים אלא במקרה ולכן הם מתחלקים במקרה, ולמה שהיה כל מתנועע מתחלק וכל מתחלק גשם ומה שלא יתחלק אינו גשם אם כן יחייב כי המתחלק הוא גשם ואחר שהיה השתנה מתחלק אם כן יחייב שכל משתנה יהיה גשם ואם היה מבואר שכל משתנה מתחלק יתחייב כפי הפך הכוונה כי כל מה שלא יתחלק לא יתנועע, כי אם נאמר כל אדם חי והוא הגורם אמתית מה שלא יהיה חי לא יהיה אדם, אם כן יחייב כי מה שלא יתחלק לא יתנועע ולמה שהיה כל גשם מתחלק מה שלא יהיה גשם אי אפשר בו שיתנועע ולא יתחלק:

אמור שם טוב דע כי טבע השתנה והתחלקותו והמתנועע שהוא בתנועה ובהשתנות כי אפה כשכתיב ששנה חזון שעדיין לא נגלה השתנות אף שהתחיל בהשתנות א"כ השנויים נבדלו ומיניו אי אפשר שיקראו שנויים וזה נאמר להם שנויים הם מזה שיש נמשכים לשנויים אחרים וגם כי נקרא אותם שנויים בערך המקבל אותם. ה"כ כשהשמש האור באופק מרחיק ותחלה כל העולם כלו אורר פתאום בערך אל זה העולם שקבל האור לאחר לזה העולם שהוא משתנה והרעיון בו שיקבל השנוי מהאור והמעדר האור לא שהוא משתנה עתה ולכן ידע כל משתנה במה שהוא משתנה קצתו במה שממנו וקצתו במה שאליה ולכן היה כל משתנה צדונו מזה שהוא משתנה ולכן ידע כל משתנה מתחלק, והכין לו כי נזה יתבטלו קושיות רבות, והנה יתבאר כי כל משתנה מתחלק ולזה יתחייב כי כל מתנועע משתנה וכל משתנה מתחלק וכל מתחלק גשם אם כן כל מתנועע גשם יתחייב ב"כ כי כל מה שלא יתחלק לא יתנועע בעבור הפך הכוונה וגם כי לפי שהנקודה לא מתנועע במהלך יותר קטן ממנה וכל מתנועע קודם שיתנועע מהלך שזה לו יתנועע מהלך יותר קטן ממנו א"כ הנקודה א"ל בה התנועות מה שהיה הקו מחובר מנקודות ולזה יתחייב שלא יהיה גשם כלל כל מה שלא יתחלק ולא יתנועע :

השמינית כל מה שיתנועע במקרה ינוח בהכרח מפני שאין תנועתו בעצמו ולזה א"ל שיתנועע התנועה המקרית תמיד. הפי', זאת ההקדמה היא מסופקת מאד עד שאמר החכם אלתכרז"ל מפרש הקדמות המורה ואמר

קריקש

לא יחייב אם יוכל ציור לחשוב שתעצם אותה התנועה המקרית אחר שהמניע מניע חסיד בעצם הוא פועל התנועה התדירה ואין לו סבה תחילה לו הכטול מהתנועה כמו שיש לבדלי חיים המתנועעים לסבה מן הכטול מהתנועה המקרית והתנועה מהתנועה העצמית א"כ זאת ההקדמה לא התאמת רק בלדדי בעל חסיד הווה נפטר מהתנועה לסבה מן הפסוק. אמנם אנחנו מאמיני התורה לא נעצור כלל זה אבל נאמר שיש ברא הולל מציאותו מכון לעצמו ונתן לו האור וההמשכה להנהיג העולם השפל בתנועתו וזאת ההנהגה השביעית השם בו בית שבראו או הוא המושך והמניע אותו תמיד זאת ההנהגה לתועלת אלוהות כמין שאברנו בכחם אחר שמוציאותם לעצמם והתנועה בכבוד וזולתם. כי כל מה שיתנועע במקרה ינוח בהכרח מפני שאין תנועתו בעצמו: (י) ולזה א"ל שיתנועע התנועה ההיא המקרית תמיד. וביאר זה כי א"ל שיהיה זה מניע לבדו סבה בתנועה תדירה אחר שאין לו הנהגה בעצם והוא מתנועע במקרה א"ל בלתי שינוי, והמשכה בו כי האדם כאשר תנועתו נפשו שהיא שרוא ער שיהיה מן האבות לעליה נוסח הוא שהתנועה בעצם והנפש שהיא המניע הראשון בעצם אלא שכבר התנועה במקרה וכשננוחה הנהגה הנפש ינוח המתנועע בעבורו והוא הנוף ובנוח הנוף חסור התנועה ההיא המקרית לנפש: (הנהגה זאת ההקדמה ינואלת נפטר הכח נפץ שני נחלמר שני וזה כשכב ויתעדר כשני

השמינית ^ח כי כל מה שיתנועע במקרה ינוח בהכרח, מפני שאין תנועתו בעצמו, (י) ולזה אי אפשר שיתנועע התנועה ההיא המקרית תמיד :

הוא תכלית העבר והתחלת העתיד, כמו הנקודה אינה נחלקת בעצמה אבל היא תכלית הקו והקו תכלית השטח והשטח תכלית הגשם, ואחר שהיה העת תכלית דבר אחר אם כן השנויים הפתאומיים אינם שנויים בעצמם אלא תכליות שנויים שקדמו להם אלא שיש (חלוק) בין התכליות שיש תכליות השנוי שהוא מחין השנוי ויש תכליות אחר שאינו מחין השנוי, משל הראשון הגשם התחלק כשתשלם תנועת ההתלבנות תכלית ההתלבנות שיהיה הדבר בתכלית הלוזן, ואחריהם האפרוח כשהתחיל להתבנות אינו מתחיל באפרוח אבל יתחיל הביצה להתחמם ותכליות השנוי שיהיה אפרוח ולכן חשבו החפשיים שאלו שנויים בעצמם ואחריהם אלא תכליות שנויים, והנה בוחנת החכם באחריו כל משתנה אמנם היה מדבר אל דבר, ר"ל מדבר נח אל דבר נח וכפרט ממנוחה מקבלת אל מנוחה מקבלת והיה הדבר כאשר נעצר על זה הענין אשר יקל אליו לא יהיה אז מתנועע לפי שמה שהיה הוא ותקפו על דמיון אחד בינה לא יהיה אז משתנה הכה כבר יתחייב בהכרח שיהיה השנוי היות קצתו באחד משנייה וקצתו באחר אחר שכבר ביארנו שאי אפשר שיהיה בכללו בשנייה יחד ולא שלל יהיה באחד משנייה, הכה כבר נראה שכל מתנועע הוא מתנועע והם המתנועעים בעצם כי זולתם אינם מתנועעים אלא במקרה ולכן הם מתחלקים במקרה, ולמה שהיה כל מתנועע מתחלק וכל מתחלק גשם ומה שלא יתחלק אינו גשם אם כן יחייב כי המתחלק הוא גשם ואחר שהיה השתנה מתחלק אם כן יחייב שכל משתנה יהיה גשם ואם היה מבואר שכל משתנה מתחלק יתחייב כפי הפך הכוונה כי כל מה שלא יתחלק לא יתנועע, כי אם נאמר כל אדם חי והוא הגורם אמתית מה שלא יהיה חי לא יהיה אדם, אם כן יחייב כי מה שלא יתחלק לא יתנועע ולמה שהיה כל גשם מתחלק מה שלא יהיה גשם אי אפשר בו שיתנועע ולא יתחלק:

אמור שם טוב דע כי טבע השתנה והתחלקותו והמתנועע שהוא בתנועה ובהשתנות כי אפה כשכתיב ששנה חזון שעדיין לא נגלה השתנות אף שהתחיל בהשתנות א"כ השנויים נבדלו ומיניו אי אפשר שיקראו שנויים וזה נאמר להם שנויים הם מזה שיש נמשכים לשנויים אחרים וגם כי נקרא אותם שנויים בערך המקבל אותם. ה"כ כשהשמש האור באופק מרחיק ותחלה כל העולם כלו אורר פתאום בערך אל זה העולם שקבל האור לאחר לזה העולם שהוא משתנה והרעיון בו שיקבל השנוי מהאור והמעדר האור לא שהוא משתנה עתה ולכן ידע כל משתנה במה שהוא משתנה קצתו במה שממנו וקצתו במה שאליה ולכן היה כל משתנה צדונו מזה שהוא משתנה ולכן ידע כל משתנה מתחלק, והכין לו כי נזה יתבטלו קושיות רבות, והנה יתבאר כי כל משתנה מתחלק ולזה יתחייב כי כל מתנועע משתנה וכל משתנה מתחלק וכל מתחלק גשם אם כן כל מתנועע גשם יתחייב ב"כ כי כל מה שלא יתחלק לא יתנועע בעבור הפך הכוונה וגם כי לפי שהנקודה לא מתנועע במהלך יותר קטן ממנה וכל מתנועע קודם שיתנועע מהלך שזה לו יתנועע מהלך יותר קטן ממנו א"כ הנקודה א"ל בה התנועות מה שהיה הקו מחובר מנקודות ולזה יתחייב שלא יהיה גשם כלל כל מה שלא יתחלק ולא יתנועע :

השמינית כל מה שיתנועע במקרה ינוח בהכרח מפני שאין תנועתו בעצמו ולזה א"ל שיתנועע התנועה המקרית תמיד. הפי', זאת ההקדמה היא מסופקת מאד עד שאמר החכם אלתכרז"ל מפרש הקדמות המורה ואמר

קריקש

לא יחייב אם יוכל ציור לחשוב שתעצם אותה התנועה המקרית אחר שהמניע מניע חסיד בעצם הוא פועל התנועה התדירה ואין לו סבה תחילה לו הכטול מהתנועה כמו שיש לבדלי חיים המתנועעים לסבה מן הכטול מהתנועה המקרית והתנועה מהתנועה העצמית א"כ זאת ההקדמה לא התאמת רק בלדדי בעל חסיד הווה נפטר מהתנועה לסבה מן הפסוק. אמנם אנחנו מאמיני התורה לא נעצור כלל זה אבל נאמר שיש ברא הולל מציאותו מכון לעצמו ונתן לו האור וההמשכה להנהיג העולם השפל בתנועתו וזאת ההנהגה השביעית השם בו בית שבראו או הוא המושך והמניע אותו תמיד זאת ההנהגה לתועלת אלוהות כמין שאברנו בכחם אחר שמוציאותם לעצמם והתנועה בכבוד וזולתם. כי כל מה שיתנועע במקרה ינוח בהכרח מפני שאין תנועתו בעצמו: (י) ולזה א"ל שיתנועע התנועה ההיא המקרית תמיד. וביאר זה כי א"ל שיהיה זה מניע לבדו סבה בתנועה תדירה אחר שאין לו הנהגה בעצם והוא מתנועע במקרה א"ל בלתי שינוי, והמשכה בו כי האדם כאשר תנועתו נפשו שהיא שרוא ער שיהיה מן האבות לעליה נוסח הוא שהתנועה בעצם והנפש שהיא המניע הראשון בעצם אלא שכבר התנועה במקרה וכשננוחה הנהגה הנפש ינוח המתנועע בעבורו והוא הנוף ובנוח הנוף חסור התנועה ההיא המקרית לנפש: (הנהגה זאת ההקדמה ינואלת נפטר הכח נפץ שני נחלמר שני וזה כשכב ויתעדר כשני

שם

מורה נבוכים חלק שני הקדמות

טוב

הראשון סבה אחרת בהכרח חוץ מהגלגל המורכב מהמניע והמתנועע כשתמצא הסבה הדיאט אשר היא התחלת התנועה יגיע המניע הראשון אשר בכלל הוא המתנועע ממנו ואם לא תמצא ינוח לזאת הסבה וכו'. הנה בילר שהמתנועע במקרה והוא המניע הקרוב מתנועע בתנועת הגשם אשר הוא חלק ממנו כי הדברים המקריים כלם אונידוס כמו שאמר אריסטו בג'ס הדיאט והיות המתנועע בהכרח או במקרה כי המקרה בכלל סבת האפיסה אם לא ימצא לו שם מניע וזולתו מתמיד ההנעה כי אז לא יתחייב שהמתנועע במקרה ינוח בזמנית המופשט מן המקריות ולכן לא תנוח נפש הגלגל ולא האורה והספירות ושאר מקריו ואם הם המתנועעים במקרה כמו שחזאר ממאמרו ואילו היה מניע הגלגל בו על אלו הפנים לא היה יכול להתנועע לנצח, הנה כבר התבאר בחופת שמיני הגלגל הראשון אם היות המתנועע נאחז בתמידות יתחייב שיהיה לא גוף ולא כח עובד כלל עד שיהיה למניעו תנועה לא בעצם ולא במקרה זה והאמת עד לעצמו כי קצתו ממנו יעיד על קצתו, הנה סבת מצובה אלה האנשים שלא לקחו מה שבמקרה כולו והוא כבר עשאו גורר כוללת כשאמר כל מתנועע במקרה ונחית שלא כבדילו בין מה שבעצם ובין מה שבמקרה ע"כ דברי החכם, וכלם נכוחים למצוין ויורם למצוא דעת כפי דעת הרב כי מה שזוין הרב באומרו כל מתנועע במקרה מזה מה שהוא המתנועע במקרה ינוח בהכרח לא מזה מה שיש לו סבה מחמתו כי נפש הגלגל יתנועע במקרה ולא ינוח לעולם מהמניע הגלגל ויתנועע לעולם ולא ינוח כי היה זה לפי שקנה בהנחות מהגלגל לפי דעת הרב:

אמר שם טוב אין ספק כי כל זה הוא נמשך כפי דעת הרב שהוא סובר שהגלגל מורכב מנפש וגלגל ושלא די במציאות הנפש לתנועה התמידית אם לא יקנה הנחותיו מהגלגל, אבל מי שאמר כי הברג השמימי הוא נאחז בעצמו ואין לו סבות ההפסד ולכן לא קנה הנחותו מדבר אחר אלא מעצמו אף שקנה התנועה מהמניע למה לא יהיה הגלגל מתנועע מתנועע נפשו ויתנועע לעולם בעבור שגם הגלגל והנפש הם נאחזים כי אין להם סבות ההפסד וא"כ לא יתחייב מ"ש הרב כי כל מתנועע במקרה ינוח בהכרח אם לא נאמר שכל הדברים קנו הנחותו מהמניע הראשון והם מזה עצמם הוויס ונפסדים, ואמנם מ"ש אריסטו כי כל מתנועע במקרה אפשר שינוח זה והיה כמ"ש שהוא טוען כנגד אפלטון שמתנאי המניע הראשון להיותו מניע שהוא המתנועע במקרה והיה המתנועע במקרה בזה שהוא מניע במקרה אפשר שינוח אפשר שימצא תנועה אחרונה וזה שער א"כ המניע הראשון א"כ שאמר שתתנאי היווה מניע שיהיה מתנועע במקרה עד שכבר אפשר שהמניע במקרה יתנועע תמיד כי לא יתחייב שיתנועע כמו שמתחייב אם הנחו מהמניע הראשון יתנועע במקרה ואם יתחייב מהמניע שיפסד ספירותיו הגלגל דבר שיהיה נמנע לא יהיו ספירותיו והאורה מקריים, אבל מ"ש אריסטו בג'ס שמיני ועולם שהתנועה הסבובית אי"א שתהיה מקרית לנפש השמימי למה שהתנועה מקרית אי"א. שתמצא תמידות אין תכלית לה ומי שאמר שהתנועה הסבובית היא מקרית הוא יוצא מכל הקץ כי אנו רואים הדברים המקריים כלים ואונידוס, וכבר נתבאר בספר השמע שהתנועה הוואת לא תפסק א"כ אי"א שיהיה מקרית

קריש

זה כבר הוצא המניע ויתחייב א"כ שיהיה למתנועע הראשון אשר הוא לכל המתנועעים ממנו בחופת מניע אחר בלי גשם ולא כח נפש והוא נכונה ית' המניע הגלגל המקרי כל. ע"כ הניסח: הקדמה

ואמר שהרי האם יתנועע תמיד בתנועה הגלגל התמידית גם התנועה היומית לכל הגלגלים מקרית וגלגל הראשון עצמותית והיא תמידית להם הנה לא יתחייב להיות התנועה מתנועעת שיהיה המתנועע נאחז עכ"פ, ואמר בסוף הקושי ובכלל ישוב אל אחר לאחמה, וגם הקשו כי הספירות אשר בגלגל והאורה הם מקרה הגלגל ומתנועעים במקרה והם מתנועעים לנצח גם מקרה כדור הארץ המתנועע תמיד. ואמר שהנה זה דע כי אריסטו בג'ס הדיאט ההקדמה אלא שלא הניחה כמ"ש ואמר טוען כנגד אפלטון כשאמר כי המניע הראשון יתחייב שיתנועע כדי שינוע והשני הפילוסוף עליו שזה מ"ש אפלטון ויזן על שני פנים כי אם מתנאי המניע הראשון בעבור שינוע שיתנועע אם שיהיה זה במקרה או בעצם, אי אפשר שיהיה במקרה למה שכבר התבאר שזה המניע תנועתו נאחז ואם היה מתנאי שינוע שיתנועע במקרה והיו המקרים כלם אונידוס ונפסדים יתחייב שיהיה אפשר שימצא תנועה אחרונה אבל כבר הנחנו שא"כ שימצא תנועה אחרונה אם כן יתחייב שהמניע לא יתנועע במקרה, והנה בילר כי כל מקרה נפסד בעבור שאמרנו בנדר המקרה שאפשר שימצא שלא ימצא וכן אחר אריסטו בג'ס שמיני ועולם שהגרם החמישי אם יתנועע במקרה שיהיה הוויס ונפסד ואמרו כי זה המקרה אף שיהיה תמידית מזה שהוא מקרה אפשר שימצא ואפשר שלא ימצא ויתחייב מהנחת האפשרי דבר נמנע וכבר ידעת מה האפשר לא ימצא נמנע, הנה אריסטו בג'ס אחר כ"א הנחנו שהמניע הראשון יתנועע במקרה בזה שהוא מניע היה אפשר שינוח לא מתחייב שינוח כמ"ש הרב כי כל מה שיתנועע במקרה ינוח בהכרח, ובשירות אחר ב"ר כי אם הנחנו שהמניע הראשון יתנועע במקרה אפשר שינוח הוא והאפשרי בעניינים הנאחזים מתחייב ואם הנחנו שהמניע הראשון מתנאי הוא יתנועע במקרה מתחייב שהמניע הראשון ינוח וכו' זה ישובו הקושות למקומן, ואמר הכ"ח משה הגרבוני ז"ל וזה ההקדמה שאלתיו עליה באגרת שמוחא אלי מחכמי אשכנזי ביהודים שטולטולא וכבר השתתפו בספק זה הגדולים מן היהודים ולא רחיתי ומי שעלה עליה דרך יסעון אור, ואמר החכם הנוכח אמנם האמת בעצמו ומה שטוען בזה ר"מ האלפי הוא כפי מ"ש התנאית במקרה אשר אחר בו בואה ההקדמה שבהכרח ירצה בו כל מתנועע במקרה א' זה מין ממה שבמקרה בזה שהוא מתנועע במקרה שאם הוואת המתנועע במקרה מניע והסבה לתנועתו אשר יתנועע במקרה בואה התנועה היא סבתה ינוח בהכרח יהיה כח מתחלק או כח בו בלתי מתחלק כנפש האדם והשכל כפי דעת הרב. ובאשר יזון מואת ההקדמה זה הענין ר"ל שכל מתנועע במקרה מקורו בזה שהוא מתנועע במקרה ינוח בהכרח ואף כי הוא כח בגוף המניע עד שיתנועע במקרה כתנועת הגשם שהיא סבתה הוא מחזאר בעצמו שהוא ינוח בהכרח. ודע כי נפש הגלגל הוא מתנועע תמיד בהתמדת תנועת הגלגל ואם היה מתנועע במקרה תקנה הנחותו מהמניע הנאחז, נבל, והרשיע על שזה סבת הרב מ"ש בפרק הראשון וכן הפנים הרביעיים והוא שהמניע בגלגל כח או בלתי מחלקל כנפש האדם באור זה ג"כ שער שיהיה זה המניע לבדו סבה בתנועה הדמיונית אע"כ שהיא בלתי מתחלקת שם היה מניעו הראשון והיה זה המניע מתנועע במקרה עד אמרו ויתחייב א"כ שיהיה למניע

מורה נבוכים חלק שני הקדמות

התשיעית ט (ה) כי כל גשם שיניע גשם אמנם יניעהו בשיתנועע גם הוא בעת הנעתו .
העשירית י כי כל מה שיאמר שהוא בנשם, מתחלק אל שני חלקים, אם שתהיה עמידתו בנשם במקרים, או שתהיה עמידת הנשם בו כצורה הטבעית, ושניהם כה בנשם :
האחת עשרה ז כי קצת הדברים אשר עמידתם בנוף, יחלקו בתחלק הנוף ויהיו נחלקים במקרה, כמראים

שם טוב

מקריה ובהם אנומנו דואים רבים מהמקרים שהם נאחיים בין שיהיה מקרה מזד הנשם כמו הפטריות לגלגל וזין שיהיה מקרה נמשך לוולתו כמו שיתנועע בתנועת וולתו, כמו תנועת האש עם תנועת הגרם השמימי, ותנועת ה' כוכבי לכת עם תנועת הגלגל הראשון, אם כי ישובו הקושי לחדמותם . והתשובה בזה כי כוונת הפילוסוף באחרו תנועה מקריה אינו המקרים העלמיים אשר יתחייבו על הרוב או תמידים כי זה דבר עצמותו נמשך לזוהר דבר ולא יאמר אומר ששחוק האדם אפשר שיפד ממנו ולא שחרות הכושי כי אלו הדברים נמשכים מסבות בעצם, אבל הכוונה לפילוסוף בזה כי אם היה תנועת הגרם השמימי מתנועע במקרה, רצונו כח"ס שהאדם אינו טבעו שיהיה בים אבל משכנו הוא ביבשה ואם ימצא בקצת העתים בים הוא במקרה, וזה אחר שהוא מקרה שאינו מעצמותו הדבר יתחייב שימצא ושלל ימצא, כי כל מקרה בזה התואר הוא אונד, ולכן אחר שאם תנועת הגלגל היא תנועה מקריה ולא יתחייב טבעית, הראונו בזה שלא יגזור טבעו, ויתחייב ממנו שימצא ושלל ימצא, כי מה שאינו משבע הדבר לא יתמיד, וכן המניע הראשון אם היה מתנאי המניע הראשון שיתנועע שיתנועע בעבור ההנעה לא שיגזור שיתנועע אחר שהיה משכנו שלא יתנועע אלא במקרה היה אפשר שלא יתנועע וכשלא יתנועע חסד התנועה ולכן היה כל מתנועע במקרה כשיזון מזו מתנועע במקרה יחוייב שיטות אחר שאינו משכנו הדבר שיתנועע, וזהו כוונת החכם, לא מ"ס כי כבר אפשר שימצא בו סבה עצמית מתמדת מציאותו, ואין ספק כי תנועת הגלגל היא מקרה לגלגל והאש א"ל לא מתנועה, למה שזה המקרה הוא מקרה בדיחית הנשם והוא דבר טבעי מזד שהתנועה לגרם השמימי היא תנועה טבעית ולא מקריה, והכן

זה כי הוא נפלא ונתאמת כי כל מה שיתנועע במקרה יזון בזהרה :

התשיעית י כי כל גשם שיניע גשם כ'. הפי' דע שהמניעים על ז' חלקים, מהם מניעים ע"ז התכלית ומהם מניעים ע"ז הפועל הפוגש, והמניע ע"ז התכלית לא יחוייב שיתנועע הוא בעת הנעתו, כי האש שיתנועע אלו האור בעלות האור למעלה בדרשו מקומו הטבעי ויעלה לאש ע"ד התכלית האש לא יתנועע, והמניע"ה שיניע לברזל המניע"ה לא יתנועע, אבל הפועל הפוגש אם דוחה ואם מושך וכל אלו יניעו המתנועע כשימשך אחר שאין בינו וזין המתנועע ממנו אשר הוא אם נדחה ואם מושך מאחרי, ויבדל בין הדוחה והמשך כי הדוחה לא יבדל מהנדחה והוא לעולם ימשכו ואחר כך יבדל ממנו בדרך החץ והאשן, וזאת הקדמה ביארה אריסטו בתכלית הביאור ב' מהשעם והביאור שעשה שם הוא ביאור חפשי מופתי :

העשירית י כל מה שיאמר שהוא בנשם כ'. הפי' כבר ידעת כי כל מה שהוא בנשם ויעמוד, וימצא על ז' חלקים, אם שיהיה דבר שאינו מעצם הגשם והם כל הדברים שימצאו בנושא והם המקרים, ומהם דברים שינערך אל נושא ואמנם מהותם יתקיים באופן הדבר ואין הם הצורות הטבעיות, כי כל הצורות הטבעיות יעברו אל חלק ואל נושא ויטון בהם, והנושא גם כן ינערך לזורה כי הוא מעמדת את הגשם ומשלמת אותו ומשימתו נמצא כפועל כי בה נתעצם ובהי מה שהוא. ושניהם ר"ל המקרים והצורות הטבעיות הם כחות בגשמים כי לא יעמוד בלחם, וזאת הקדמה היא מנומרת ונגלית :

האחת עשרה ז קצת הדברים אשר עמידתם בנוף כ'. הפי' דברים עמידתם בנוף יראו לחוש שמהם כשיחלק הנוף נחלקו הם, כחוס הנמצא לאש והקור הנמצא למים, כי כל זמן שיאמר אנומנוס אף שיתחלקו לחלקים קטנים יאמר האש הם והמים קרים וזה הדבר מנומרת במקרים, וכן האש כשיחלק יאמר אש וכן המים מים, וזה יקרה בכל מתמדת החלקים, ואמנם המקרים הנמשכים לאחר הכללי כשיחלק האחר הכללי

קרישקש

אלו המניעים אשר אמרנו הם על צד הפועל וזאת על צד התכלית ונוכל לומר שזאת היא סגולה באבן והיא סגולה כהאור בשיעור כוונתו שיתפעל הברזל מזה הכח :
 הקדמה

אפודי

התשיעית ט כי כל גשם שיניע גשם וכו' . ויש להקשות בזה שהרי אנו מוצאים האשן השואבת המניעה הברזל והאשן עצמה לא מתנועע כלל, א"כ ימצא גשם שיניע גשם והוא עצמו לא יתנועע . והתירוץ בזה שאין האשן השואבת מניעה הברזל אלא שהצורה הבררלית הכוללת ומניעה הגשם בכללה אל האשן להיותה נאחזה לטבעו האחרות המקום לתקומתם, כשמו שימצא החמר ימשך אחר הצורה" ויתנועע לדבר הגאון לזורה כמו תנועת הברזל לזון המושכת כמו כי ימצא שהצורה ימשך אחר החומר ויעשה תנועתה הבלתי טבעי' , כמו שפאשר נכתה הפתילה חמת נר אחד מאוי שיתלכז העשן ההוא ותתנועע השלכב לטעה הפך טבעה מזד האחרות החמר, א"כ תנועת הברזל לזון המושכת היא מנד" לזרת הברזל לא שהאשן הניע הברזל כלל :

העשירית י שהיה עמידתו בנשם. ר"ל שציאותו הוא מזד הגשם שאלו נעדר הגשם יעדרו המקרים : או שהיה. ר"ל שצמחם הגשם הוא מזד אותה הענינים עד שאם יעדרו אותה הענינים יעדר הגשם לזורה הטבעית, וזאת ההקדמה מנומרת וממנה יתחלקו הקדמה י"א וי"ב :
האחת עשרה ז כי קצת הדברים אשר עמידתם בנוף. מפני זה אחר הכר כי קצת הדברים לא אחר כל הדברים. לפי שיש דברים שעמידתם בנוף שלא יתחלקו כלל כמו הקו שלא יתחלק לרובו וכומו השמש שלא יתחלק לעומקו וכומו העגולה שלא תחלק בתחלק הגשם, כי לא יהיה חלק מהעגולה עגולה, אבל יאבד לזורה בתחלק הגשם : ויהיו נחלקים במקרה כמראים, ר"ל ומפני זה אומר שיש קצת דברים שיחלקו במקרה ולא אחר כי כל כח שיחלק יחלק במקרה כי האחיבות והקלות והכבדות יחלקו בעצם בתחלק הגשם :

מורה נבוכים חלק שני הקדמות

במראים ושאר הכחות המתפשטות בכל הגוף, וכן קצת המעמידות לגוף לא יחלקו בשום פנים, כנפש ובשכל :

השתיים עשרה ל (יז) כי כל כח שימצא מתפשט בגוף הוא בעל תכלית, להיות הנשם בעל תכלית :

השלש

שם טוב

אפודי

וכן קצת המעמידות לגוף, מפני זה אמר קצת כי יש זורות פשוטות שחלקן כי המים דרך משל, ושאר היסודות יחלקו, כי גדר החלק כגדר הכל, וכן כשילקח ענף ופעיף מהזותם על דרך משל, כמו כן יש בחיות ענף זורה וזומחה כמו שיש בכל האילן בכלל : כנפש ובשכל. ר"ל שלא יחלקו כלל, אמנם י' ע"כ סובר שכל מה שהוא כח נשם יחלק, כי אע"פ שלא יחלק השכל לחלקים מ"מ אחר שיש לו מקום ידוע ומוגבל והוא בגוף יחמך בו שהוא מחלק :

השתיים עשרה ל שימצא מתפשט. ר"ל שהכח הוא מעורב בכל חלקי הנשם הוא בעל תכלית בהכרח, וזה מבואר במושג בפעולה הדביעה במאמר הנשמים השמימיים מספר האלוהות מכונות אלוהות :

מחלקו כי אינם מתפשטים בו, וראוי להכיל מחמתו ב"א היה נפש האדם כח בגוף אבל הכח השכלי כח התבאר שאינו מעורב עם הגוף כי אם היה מעורב היה משנה המושכלות את טבע החומר, וגם מ"ש כי הנפש והשכל הם כחות בגוף ואינם מחלקים זה יתקור את עצמו, כי כל מה שהוא בגוף והוא כח מחלקו יחמיץ ויחמך ויחמך ויחמך והנפש יהיה ג"כ מחלקו כי כל מה שיחול במחלקו הוא מחלק, כי כמו שהוא מבואר כי מה שהוא מחלק לא יחול בכלל מחלקו כן מה שהוא בלתי מחלק לא יחול במחלקו, וזה מושכל ראשון לכל מי שהתפלסף, אלא שיש דברים שיהיו במחלקו ובהתחלק דבר ישרו קיימים כחוס והקור למים ולשם וזורות הטבעיות שיתחלקו ובהתחלק המורכב יתחלקו הם ג"כ, כי האם כשיתחלק ל' חלקים שוים ישרו ב"א מחלקו אש וכן המים, וקצת הכחות לא ישרו קיימים כשיתחלקו ולא ימצאו בחלקים, ככה הראות כשיתחלק העין ל' חלקים לא יראה האדם וכן האוזן וכן שאר כלי הנפש והמחשבה והדמיון, ואם על זה אמר הרב שקצת הכחות המעמידות לגוף לא יחלקו בשום פנים כנפש והשכל, אם כיון זה אמר אחת, אבל אם כוונתו לומר שלא יחלקו כלל ולא יקבל הפחות והיותר זה אינו אמת, כי הלא הרואה יקבל הכחוס והיתר מזה היסודי הנושא אותו, כי בכחור יותר ויותר יראה מהקור, וזה המין מתפשטים בכל הגוף ויתחלקו בהתחלק הגוף והם מבוארות לחוש כחוס וכאש ושאר הנשמים הפשוטים, וכל הדברים מתדמים החלקים וקצת הכחות לא יראו אינם מתפשטות בכל הגוף אבל הם מתחלקות בהתחלק הגוף אבל הכחות הנפשות שבהם מתחלקות בהתחלק החוס היסודי לו רבוי או מיעוט וכשימצא החוס היסודי רב יהיה הכח נפשי גדול וכשיהיה קטן יפגע בחולשה ושכח אחר שהוא מעמיד הגוף והוא צורה לו ואינו כח בגוף כלל ככה השכלי וזה אינו מחלקו כנשמים הפשוטים ומתדמי החלקים ואינו מחלקו כצורות המורכבים כי הוא פשוט ובלתי מעורב עם הגוף כלל, הנה הוא נקשר עם הגוף הקשר מציאות לא הקשר עירוב אף שהוא עם הגוף, ויש הבדל בין הכח השכלי לשכל הנגדל כי השכל אשר ימצא בלתי חסר לו לא הקשר עם הצורות הדמיוניות באופן שאם יפסד הדמיון יפסד הוא והיה ההכנה הנמצאת בצורות הדמיוניות וכשינתבע האדם ינתבע זאת הצורה במקרה, אמנם השכל הנגדל אף שיש לו הקשר עם הנגדל אינו הקשר עירוב ואינו הקשר מציאות באופן שאם יפסד הנגדל ג"כ הוא יפסד עם שהוא נמצא עם הנגדל ולכן לא ינתבע הוא במקרה, והכן כל מה שאמרנו בזה הקדמה כי הוא נפלא :

השתיים עשרה כי כל כח שימצא בגוף הוא ב"ת כו'. הפירוש דע הכחות שימצאו בנשמים, מהם כחות שיקראו כחות מתמידים ומהם כחות שנקראו פועלים, והראון כי בו יאמר שהנגדל אף לו כח להגיע וזה הכח הוא

קרקשקש

בלתי בעל תכלית הנחת ותואו אחר אינו בחומר, הנה מדר שיתנועעו כחכב כח תכלית אשר בו יתנועעו בזמן אחד שהיה ענין התנועה הוא שיש לו יחס מוגבל אל הפועל ותואו בעצמו נצחי ומוכה אשר לו בנשוא תהיה תנועתו נצחית :

(אמר)

פסלמט מינורו כתב זי

הקדמה כל כח מתפשט בגוף הוא בעל תכלית להיות הגשם בעל תכלית זה מחמיר מואת הקדמה שימצא אל מניע מחוץ, וכן הניח אריסטו במה שאמר הטבע, אמר אמנם שיש עצם מניע נצחי נגדל למוחשים הוא, מבואר ובכר גליון שא"ל לזה העצם גודל כלל אבל אין לו חלק ולא חלוקה לפי שהוא יגיע זמן אין לו תכלית, ואין במה שהוא בעל תכלית לו כח לאין תכלית ונתייב מה שהאל הוא המניע מדר החשק אשר יגיע ג"כ כאהוב ואמר עוד יגיע כמו שנייע הנכנס והמושלל : אמר המקשה זה הכח אשר הוא בעל תכלית אשר הוא בגלל יצויר על ב' פנים, האחד שהוא בגלל תכלית בשנייה התנועה ארצה שהיה הכח אשר בו יגיע יש לו יחס עם המתנועע עד ש'גיעו

הכלי ל' חלקים לא ימצא אותו המקרה להם אע"פ שנמצא לכלי, וכן ג"כ כשיתחלק האבר הכלי לא ימצא אבר כליו כי היר והרגל כשיתחלקו לא יעשו פעולות יד ורגל ולא הם יד ורגל ככראשונה, וא"כ קצת הדברים אשר עמידתם בגוף יחלקו בהתחלק הגוף ויהיו בחלקים במקרה כמראי, כי המקרה מדר שהוא מקרה לא יחלקו כמראה והחוס והקור אלל ביותם עם הנושאים כי אלו הם משער האור, והאור מדר שהוא אור לא יחלקו, כי כל מחלקו בעצם הוא בעל כמה וכן שאר הצורות הפשוטים והמתמידים החלקים אשר יחלקו בהתחלק הגוף, וכמו שימצאו אלו הכחות המקרים שהם מחלקים כן קצת המעמידות לגוף לא יחלקו בשום פנים והם קצת המצוות כנפש והשכל, והנה הרב סובר שנפש האדם והשכל הם כח בגוף בלתי מחלקו כי אינם מתפשטים בו, וראוי להכיל מחמתו ב"א

היה נפש האדם כח בגוף אבל הכח השכלי כח התבאר שאינו מעורב עם הגוף כי אם היה מעורב היה משנה המושכלות את טבע החומר, וגם מ"ש כי הנפש והשכל הם כחות בגוף ואינם מחלקים זה יתקור את עצמו, כי כל מה שהוא בגוף והוא כח מחלקו יחמיץ ויחמך ויחמך ויחמך והנפש יהיה ג"כ מחלקו כי כל מה שיחול במחלקו הוא מחלק, כי כמו שהוא מבואר כי מה שהוא מחלק לא יחול בכלל מחלקו כן מה שהוא בלתי מחלק לא יחול במחלקו, וזה מושכל ראשון לכל מי שהתפלסף, אלא שיש דברים שיהיו במחלקו ובהתחלק דבר ישרו קיימים כחוס והקור למים ולשם וזורות הטבעיות שיתחלקו ובהתחלק המורכב יתחלקו הם ג"כ, כי האם כשיתחלק ל' חלקים שוים ישרו ב"א מחלקו אש וכן המים, וקצת הכחות לא ישרו קיימים כשיתחלקו ולא ימצאו בחלקים, ככה הראות כשיתחלק העין ל' חלקים לא יראה האדם וכן האוזן וכן שאר כלי הנפש והמחשבה והדמיון, ואם על זה אמר הרב שקצת הכחות המעמידות לגוף לא יחלקו בשום פנים כנפש והשכל, אם כיון זה אמר אחת, אבל אם כוונתו לומר שלא יחלקו כלל ולא יקבל הפחות והיותר זה אינו אמת, כי הלא הרואה יקבל הכחוס והיתר מזה היסודי הנושא אותו, כי בכחור יותר ויותר יראה מהקור, וזה המין מתפשטים בכל הגוף ויתחלקו בהתחלק הגוף והם מבוארות לחוש כחוס וכאש ושאר הנשמים הפשוטים, וכל הדברים מתדמים החלקים וקצת הכחות לא יראו אינם מתפשטות בכל הגוף אבל הם מתחלקות בהתחלק הגוף אבל הכחות הנפשות שבהם מתחלקות בהתחלק החוס היסודי לו רבוי או מיעוט וכשימצא החוס היסודי רב יהיה הכח נפשי גדול וכשיהיה קטן יפגע בחולשה ושכח אחר שהוא מעמיד הגוף והוא צורה לו ואינו כח בגוף כלל ככה השכלי וזה אינו מחלקו כנשמים הפשוטים ומתדמי החלקים ואינו מחלקו כצורות המורכבים כי הוא פשוט ובלתי מעורב עם הגוף כלל, הנה הוא נקשר עם הגוף הקשר מציאות לא הקשר עירוב אף שהוא עם הגוף, ויש הבדל בין הכח השכלי לשכל הנגדל כי השכל אשר ימצא בלתי חסר לו לא הקשר עם הצורות הדמיוניות באופן שאם יפסד הדמיון יפסד הוא והיה ההכנה הנמצאת בצורות הדמיוניות וכשינתבע האדם ינתבע זאת הצורה במקרה, אמנם השכל הנגדל אף שיש לו הקשר עם הנגדל אינו הקשר עירוב ואינו הקשר מציאות באופן שאם יפסד הנגדל ג"כ הוא יפסד עם שהוא נמצא עם הנגדל ולכן לא ינתבע הוא במקרה, והכן כל מה שאמרנו בזה הקדמה כי הוא נפלא :

השתיים עשרה כי כל כח שימצא בגוף הוא ב"ת כו'. הפירוש דע הכחות שימצאו בנשמים, מהם כחות שיקראו כחות מתמידים ומהם כחות שנקראו פועלים, והראון כי בו יאמר שהנגדל אף לו כח להגיע וזה הכח הוא

הקדמה יב (יז) כי כל כח מתפשט בגוף הוא בעל תכלית להיות הנשם בעל תכלית, אמר אריסטו במה

שארר הטבע במאמר וי"ל ד' אמנם שהעצם מה נצחי ובלתי מתנועע כבדל למוחשים הוא, מבואר במה שנאמר ובכר גליון שא"ל שיהיה לזה העצם גודל כלל אבל הוא אין חלק לו ולא חלוקה לפי שהוא יגיע זמן אין לו תכלית, ואין דבר בעל תכלית לו כח בלתי בעל תכלית, והנגל הוא גשם בעל תכלית ויהיה כח בעל תכלית כי כל גשם מחלקו ויתחלק כשיעור חלוקו והכח, ולו דמינו חלק היה קצת הכח ולא ימצו אם שיהיה מניע עד אין תכלית ויהיה כמו הכל מבחתי חסמו וזמן שער, ואם שנייע לתכלית וקצת האחר ג"כ יגיע עד תכלית ויהיה המקובץ דבר בעל תכלית וא"כ אל תמש זאת התנועה נכנס מופשט כן הממרים יגיעו על צד שנייע החשק השוקו וכמאמר יגיע לו התנועה הנצחית ומאשר הכח אשר בגלל הוא בעל תכלית יתנועע בזמן כמו שאמר אבן רשא"ל כי התנועה כבר התבאר שהיא מחוברת משני יגיעים מניע בעל תכלית והנעה והיא הנפש אשר בו ומניע

מורה נבוכים חלק שני הקדמות

הוא מונגל כי הגלגל מציג שהוא גשם אין לו כח להניע גשם גדול, כמו שנאמר שגלגל שנחתי לא יוכל להניע גלגל ערבות, וככה להתמודד החזיונות א"כ כח נוסף על הדבר לשיתמודד חזיונות אלא שיהיה בלתי מורכב מחסכים ולא יעשו בו חסכים דבר, אבל לפסול דבר לאחר צריך כח נוסף על עצמו, והנה כפי דעת הרב וי"ט ורבים מחכמי הישועותאליס שסברו כי כל גשם אין לו כח מחד עצמו להתמודד וזמן בנ"ח ולא לפעול בנ"ח, ויהיה כפי א' מ"ס הרב כי כל כח שימלא מתפשט בגוף בין שיהיה כח מתפשט להתמודד החזיונות בין שיהיה כח מתפשט לפעול א"כ שיהיה אלא בעל תכלית להיות הנגשם בעל תכלית, ויבא הדבר כן, כל כח שימלא מתפשט בגוף לתחם שהגוף הוא בעל תכלית ותחייב שיהיה הכח בעל תכלית, ותופס על א' שגם נחלוס הנגשם נקח חלק מהכח וזמן שחלק מהנגשם ימודד הוא כולו כן חלק מהכח ותחייב שימודד את כלו ואם לא יתחייב שחלק מהכח וזמן שחלק מהנגשם ימודד את כלו וזה שוא ודבר כוזב וגם כי יתחייב מזה שיהיה החלק כמו הכל, ואחמס יתחייב נאחר לתחם שזה הכח הנחמל בגשם בנ"ח לא ימלט אם שיהיה בנ"ח או בנ"ח, ואם נניח שהוא בנ"ח ונניח שזה הכח הנכב"ח הנחמל בגשם בנ"ח יניע מתנועע מזה והמתנועע מתנועע ממנו מחלק מזה או יתנועע בעתה וזמן, ואחמס שיתנועע בעתה זה שכן א"כ יתחייב שיתנועע בזמן וזה רומן נקח שהוא שעה א' או ב' שעות או א' זה זמן שתרצה יום או יומים או חדש או שנה ונקח מהנגשם אשר הוא בנ"ח ונחלקנו ונשחלקל הנגשם נחלק הכח ויתחייב כשנחלקל הנגשם שלא יהיה הכח הנחמל בחלק מזה הנגשם בנ"ח שגם יהיה הדבר כן יהיה החלק כמו הכל א"כ יתחייב כשהנגח חלק מזה הנגשם אשר הוא בנ"ח הכח שיוניע

קרקשקש

לוי עם החשק שיש לכל אחד ואחד לחשוף לפי דעתם האם יקרא זה השתתפות בעבור שצריך מציאותו והם נמשכים אחד השתתפות הזימרת אשר הוא לגלגל הראשון המניע לכולם, עוד יש לזכור שנותן ולמעטער ערעורים. אמר השו"ם כמו שש"ס הסידורה הם מתחלפים מצד שבעים כי קצתם יתנועעו למעלה וקצתם יתנועעו למטה ואם התחברו הנגשם לתחם הוא אחד ופועלים קצתם בקצתם כן יאמר שהגלגל אלא שהוא מתחלק לתחם בתכלית ההלוק והוא נבדל מהם הבדל עשוי במעלה השגה והתחבית והנשגם יאמר עליו ועל שאר השמים בשוקף העצם והוא כדור ואת המניע המיוחדת לו מספקת לא שהוא היה בעל נפש ושכל וציור אבל כן התחייב לפי דעתם ולא שהורה הנגשם שיהיה בעל חשק וציון שאנחנו נראה כמה כחות ונפלאות שפירות עצמיתם ובדומים הם טבע לתחם ולא נכלל לתחם בהם סבה הקישית אם לא ראיתו ענייניו או לא שמעו אומינו שמתנועע הכחות מפי רבים לא יאמינו רעיוניו שלא נתן להאמין שדומם אחר יניע דומם אחר להעתיקו מספקו ואם לא שכן ראיתו או שמעו כפי האנן שמושתת בהכרח לא כאן שהיא כנרים של מול אם התחברא אל העין תכנס ולא תושג כמותה בעין ולא תחול לו צער אבל תתנוג ונגריר ההדרלל צענונו, ואנכנוה השוונות אשר לתחם טבעית נעלמים ואין לתחם סבה הקישית וכן הם רבות המספר עצמיתם לא יגיע אליהם עיון הפילוסופים לתחם בהם סבה, אכן בשור הים עסרו עליו דייגים פעמים רבים והעידו עדות לא יתכן בהם חשקיות כצד רבוי העשיריות זה שלא בפני זה שזה הרג ברבר השבת כחזר השמש והוא מתקרב לבישה ואינו שט ואינו ש מספקו ואף אם יפענונה בחבורות וברמימות הוא בלתי נתקח מאותו השקט, וכן הם מעידים על זה שבתין שרואנים מתנועעות כל השבוע ונחת כל השבת והוא ענין מופלא מורה על מידה זה הטבע, וכן הפלא גדול שנמצא בכ"ח הנגראים שטסת הים שבאותה ספה הכח לציור האברכים הקרשקש קצתם האנושיים ולא דעתם לתחם סבות לקצת דברי הבחיית המתנוהות משיתם אבל יאמרו שזה הוא פועל הטבע ואין הטבע בעל שכל לפי דעתם כן נאמר שזה הגלגל הנגשם בעל תחייב לא שיהיה בעל נפש ושכל אבל כן התחייב מהתחלת השכלית. אבל אנתה המאמינים בחבורת מרבי"ח והוא שהשם ברא העולם ושרצה לעת שרצה נאמר שהוא ממשיך התנועה לגלגל חסיד או הוא אשר הטביע בו כח ההנעה בעת הבריאה כמו שהשביע באדם הכח הממליך לעשות כל מה שירצה ומציאותם בעבור עצמם והנחתם בעבור זולתם והוא ההנהגה והשליטות אשר יש להם בשפלים, אמר קבלה הוא שהוא בעל נפש ושכל אצל, וכן נאמין אנחנו שהם יודעים לרבוט ומשגיחים אותו השגה יותר שלימה מהחזיק האנושיים, לא שנאמין כל בעבור מופת ויהיה שהראשית בלתי מספיקה. טענה אחרת כל הגשמים המספרים לא ישיגם המספר כפי מציאת החומר, אמנם מפי הצורה ובבחינת עצם הצורה לא ישיגם המספר אמנם יגיע ההעדר לצורה במקרה מצי התחברת לחומר וזה שאחר שהצורה היא שלמות לבעל הצורה כל זמן שהחומר קיים לא ישיגה ההעדר א"כ ההעדר מניע לה מצד החומר, ונכלל זה באדם כשניעו לו הליים קעים וקשים בצאת גופו ממוג השוין אמר מצד המספר איכות הלייותו לא מצד הלייותו בבחינת בלתי תאמר שהדומם גובר וכלה הלייותו שהוא מונוט ואין לו עור במה ישען או הליחות הוא יותר גדול מן הריאוי ותכבה הלייותו הבחינת הדיח

שיעורו בכ"ר שעות מנקודה אחת עד שישבוהו אל זאת הנקודה בעצמה באותו הזמן ואילו רמנו שיהיה זה הכח בגשם אשר הוא יותר גדול ממנו לא יניעהו זאת התנועה רק בזמן יותר מאוחר לא אפשר שלא יניעהו כלל כאלו תאמר שזה הכח יותר גדול הפל מהאחר או שני כפלים, מושל זה באדם שהוא יניע שני ככרים פרסה אחת בשעה אחת ואילו יניע ג' ככרים לא יוכל להניע זה השניעו אלא בזמן יותר ארוך ואפשר שיהיה זאת המשא כל כך גדול עד אשר לא יניעהו כלל כמו שיהיה בשקל עשר ככרים או יותר ויהיה הבעל תכלית בהנעה כמו שאמרנו בעל תכלית בזמן שלא יניע לאין תכלית, והפנים השניים שאפשר שזה הכח אשר הוא בעל תכלית בהנעה יניע לאין תכלית ואתה ההנעה מצד הדיח אשר בין המניע והמתנועע בזמן המוגבל והשכל מחייב שלא יתמודד זאת ההנעה כי אם מצד החשק והוא שצריך הגלגל הוא החשק והוא האל ויוצא להדמות לו לפי אחד מהדעות שתרומה בקיום והוא היותו על מין המצויים בעולם החור ולי' הרעה הב' שיקנה השו"ם והסדר בתנועתו לעצמו וזולתו אמר השו"ם אחר שיש דם בין המניע והמתנועע והכח הוא מתפשט בכל חלקיו ואם הוא מתחלק במחשבתו כל במציאותו כי הגלגל בלתי מתחלק בפועל וכן הכח אם כן איזה סבה הוא המניע שלא תתמודד זאת התנועה כל זמן שהכח קיים ולא יתנועע ולא ישר לא יפול לחלקים אלו הדיח אשר ביניהם אחר שאין לגלגל השך שאשר ממנו מתנועע אלו יתנועע ואשר אלו מתנועע סמנו יתנועע, ואם תאמר לתנועה השך והיא המתנוהות ואפשר שינוח אומר אחר שזה הכח מתפשט בכל גופו והדיח הוא בתכלית השלמות בין שיהיה אצרה בזה באחת בהנעה והשנית בתנועה אפשר שתתמודד זאת התנועה לעולם, עוד יש להקשות כמה שהנחה שהכח אשר בגלגל מתפשט או בלתי מתפשט לא יניע לאין תכלית כי אם בשביל מניע מחוץ והוא מצד הציור שהוא מציר וחושק החשק לא בכונה מן החשק ולא בכלית כונה ממנו שיעיר לו הכח הנגשם כמו שאמר בשכל הפועל לתוך צורה במסרים בלתי כונה ממנו לכל מונן להנעת הצורה ואתה שיהיה הכח בעל תכלית ולא יניע לאין תכלית רק מצד החשק אך יתוסף אחר תכלית שחשק שזה הוא כאלו תאמר שהגלגל הכח אשר בו יניעהו עשרת אלפים שנה מצד שחשק בעל תכלית ובשעורבאות אחר תכלית שיהיה לו בריגה את מצד העקר אשר יניע וכן מה שאין לו תכלית. עוד יש להקשות אריסטו' הניח בקח שחלק הטבע והאריך מאמריו הרבים מבוראים עצמם בלתי סובלים ביורא אחר, שההתחלה א"כ יניע זאת התנועה היומית הנכבדת מצד החשק ומביא ראיה על מציאות השית' מצד התנועה בכמה מקומות וכן בספר הראיה הביא ראיה על מציאות הבורא מצד התנועה, וכן הרב מורה דרך הכי מופתים עליו ואמר שחשק שיש מניע לגלגל כח מתפשט או בלתי מתפשט ואמר יתחייב בהכרח שיהיה מניע לגלגל על הגשם השניים ר"ל גדול כמו שחייבתי החלוקה א"כ אין אמר כמורא מאריסטו' ונכלל זה שנתפשל שהשכל הראשון והוא האל לא יניע הגלגל היומי בעבור שיש לו השתתפות בהנעת הגשמים או הוא ממשל כל המופתים שנעשו עליו מצד התנועה גם סתר דבריו וטענה מופתים מצד התנועה על מציאותו וחשקו להרמות אלו. ועוד אין יקרא זה השתתפות אם הגלגל הוא בעל שכל ונפש וצויר ונצד ציוירו ומציאותו חשקו להרמות או אין יקרא זה השתתפות וכי אין לנו להאמין כי מצד שכל הגלגלים בעלי שכל הם מצירים מציאות האל וחושקים להרבות

מורה נבוכים חלק שני הקדמות

השולש עשרה מ (י) היא שאי אפשר שיהיה דבר ממניי השניו מדובק, כי אם תנועת ההעתק בלבד, והסבוכות ממנה :

הארבע

אפודי

השולש עשרה מ שתי אפשרויות וכו'. ר"ל ש"א שישאל שום שני מדובק חמירי נלמי כי מרחק בלתי בעל חלקים שקר, ו"א" היה ר"ל שחמירי לאחור אחר שח"כ כל המרחק וכן שני טעמים מתחלפות וכן מומה בהכרח ש"א אי אפשר שישאל שני מדובק נלמי כי אם התנועה הסבוכות :

שם טוב

שינוע המתנועע אשר הניע הגשם ב"ת הנלתי בעל חלקים הכה שינועיו בזמן יותר גדול מחזון אשר הניע הנלתי בעל חלקים הכה, ושער שהוא ינועיו אחר המהלך אשר הניעו הכ"ת בשעה זו ב' טעום שינועיו חלק מזה הכה בשנה אחת, והנה שעה אחת יש לו יחס עם שנה אחת וכשנכפול הכה כפי היחס אשר יש בין זמן לזמן יתחייב שינועיו חלק מהכח הבעל חלקים בזמן שזה כמה

שינועיו הכה הכ"ת ויהיה החלק הכולל שנים כדנעה וזה שקר, וגם יתבאר מפנים שניים ש"א שישאל כה ב"ת מתפשט בגשם ב"ת למה שמתקן זה הגשם ל' חלקים לא ימלט הכה הנשאר בחלקים אם הוא ב"ת או בכ"ת, אם נלמד שהוא ב"ת יתחייב שיהיה החלק כמו הכל ואם הם ב"ת יתחייב שמשני אלו הכ"ת יתקבצו מהם דבר שהוא ב"ת ואם כן יהיה הכה המונח בכ"ת ב"ת ולכן היה כל כה שיתפשט בגוף ב"ת להיות הגשם ב"ת :

אמר שם טוב לא לך הכה המתפשט בגוף הוא ב"ת כחם שהוא מתפשט בגוף כל הגשם או הלזון אבל כל כה שישאל בין שיתפשט בין שלא יתפשט א"א שיהיה ב"ת ואין ראוי להתנות כל כה שישאל מתפשט בגוף אלא כל כה שהוא כה גופני הוא ב"ת למה שכל כה בגוף הו"ו מתחלק בהתחלק הגוף וכבר ביארנו בהקדמה שעברה ואין צורך להגידו הנה : **השולש עשרה ש"א** שיהיה דבר ממניי השניו מדובק וכו'. הפי' זאת ההקדמה עשה אריסטו ב' מהשעם ביאורים רבים לבאר ש"א שיהיה דבר ממניי השניו מדובק כ"א תנועת ההקדמה ויהי הסבוכות, והמופת היותר כולל למה שזיו כל התנועות יהיו מתקן אל הפך או מסותר אל סותר והם השניים אשר יקראו הכהים והפסד או אשר הם מסוג הכהים והפסד אלו הקצוות הם ב"ת א"כ יסוייב שהתנועות הנמצאות בהם שיהיו ב"ת וא"ל להם שישארו שנקצוות ב"ת ויחזרו המתנועע לכפול אותה מבלי שישאל מהנחה צדדיהם כי יתחייב מזה שקר שהתנועות הפכיות יהיו תנועה א', וה"מ כי יהיו כל מציאות א"א שיהיה זו השניו שישאל לב"ת אחר שאין חלוצי בין מציאות לזו מציאות, וזהו שפירד הדבר מלא מציאות וכנס במציאות ואין צד פחות יותר, כי האדם כשפירד מלא אדם אל אדם לא יקבל האדם פחות יותר א"כ אין השניו נמצא תמיד וא"ל לומר אחר שהכהים ואחרות העת שז לא אדם כי יהיה הכהים והפסד דבר א' והתנועות המתחלפין ילך מהשחרות אל הלזון ואלו הקצוות הם בעלי חלקים, א"כ התנועה היא בעל חלקים, ואין לאומר שישאר שאחר שהתלכן הדבר באותו העת שז שחור כ"א יהיה הדבר כן יהיה מה שממנו שאלו דבר א', וזה ג"כ יתחייב בתנועה הישרה כי כד' פחות הם מקבילים והם ב"ת אחר ש"א שישאל מרחק ב"ת והכולך במרחק יחייב שיהיה מהלכו וכן הכולך לשאר הצדדים ואם נלמד שהמור לאחור הוא נלמד שהמור מתנועע יתחייב לפי זה שהתנועות הפכיות יהיו תנועה א', וכבר יתבאר בעול זה ואמנם התנועה הסבוכות למה שהמתנועע זה הוא בעול התמונה

קרקש

הכח הנוכח המניע לגלגל שלא יעדר כל זמן שהגלגל קיים. עור טענה אחרת הנה אנו רואים בעין לבבנו ושמינו שהנה אמתית בעיני אחת הוא מתנועע תמיד בקומותו ושינועיו טבעית והוא בלי הפסק כל זמן שהנושא קיים והוא האבר הראשי והוא חלב ואם הוא מקור החיים תנועתו לא בכונה ממנו ונאמר שכן התחייב לפי דעת הפילוסוף אם בכחות טבעיות וחיניות ונפשויות מצד ההתחלף השכלית והוא הסבה הראשונה לכל המציאות שיש להם טבעים שחלשים וכן פועלות לפי טבעם, ולפי דעתנו מסבת פועלות המצויים לה המציאות כולם יהיו בעת ההיא גור בכולם שיהיו פועלים לפי טבעם כולם האבר בטפת הוריות שיהיו מהם הב"א והושם בהם בכחם לצורך הב"א כל אחד בדרכו לא וכן אמרה התורה אשר ברא אלהים לעשות שיעשו בדינותם על הדרך שנברא וכמו שראינו בלב שהוא בטבעו כלא חלוף מקום מתנועע תמיד כן נאמר בגשם הגלגל שהוא מתנועע תמיד תנועה טבעית אלא שהתורה תנועתו בלי חלוף מקומות שיהיה בעל שכל רצון אמנם כמו שאמרתי איני מכחישי זה אבל השכל יקבל ששעור שיחזקם ויטעמום יצירו מציאות שיהיה צורך בכך מאד לא שהתנועה שאין לה תכלית חזרה אל המצד הנשק שאם הוא בעל תכלית שלא יתמיד לבצע איך יצוירי הכה לאין תכלית מצד חשק או לא יתיה לו בכונה המאל או לא בכונה ממנו והוא על צד החיות (הנה"א) וזהו ההקדמה מתחלף מתחלף ממני טעם טעמי נכ"א ונכלל ה' :

הקדמה יג (יג) היא שאי אפשר ממנה. וביאור זה כי השניים הם מתקן אל הפך כאלו תאמר השניים מהתקדרי אל התווה או מהתקדרי אל התפסד וכן בכמה מהתקדרי אל הצמיחה והצומח לא יצמח תמיד רק יגיע לשיעורו אחר תכלית נסיונותיו וכן התנועה מהצמיחה והתקדרי אל חתמיה אותה התנועה רק יגיע אל שיעור מה מתחסרין וכן תתנועת מחלפן אל השחור לא תתנועע

ויהיה סבה מהפסד האדם ואז יגיע ההעדר לצורה ואם נשער שיהיה ימיו בלא חול' לא תיעדר הצורה עד שיגיע לזקנה המפועלת ויהיה לו אז אספסוף ההום והלחות ואז יגיע ההעדר לצורה ארצה בו לכל הכחות הטבעיות והחיניות והנפשיות אמנם בימיו כל זמן שהוא בריא לא תהיה לו בטול התנועה אם בזולת מקומו כשינועיו הנכסף פעם ויגוה פעם ואחר יתנועע תנועה אחרת מנכסף אחר או בעת היותו במקום אחר לא ימלט אם בכל גופו בקצת חלקיו אם לא שיעור לו אונם מחוץ שימנענו מתנועה ויש אחר מן הכחות בל"א שיעור להם היבטול בעת מה והוא כשיגיע תכלית הגידול והצמיחה ואמירתו לא אחר תבטל זה הכה המשלים הגידול לו כי השבע לא יעשה דבר לבטלה ושאר הכחות כגון הטבעיות והנפשיות והחיניות נשארות בו עד עת הפסדו, והנה ההכח הפעיל אריסטו' הניח כל גשם שיש לו תכלית הכה שינועיו אם מתפשט אם בלתי מתפשט לא יגיעו לאין תכלית אמנם היוצא מדבריו שינועיו אין מה וגניתי זה הזמן מועט או מרובה כאלו אמרתי שנים או אלה אלהים או יותר ויותר אותו הזמן כלו כרעה אחר ביה לזמן שאין לו תכלית או זה הכה המניע לגלגל הוא כה מתפשט או בלתי מתפשט הוא בצורה ושימולו לו ואחר שזה הגשם השמימי הפשוט ח"ך והכחיר לא הו"ו ולא נפסק כפי רענו, וכן לפי דעת ג'יאוני, אפשר שיתקיים לצד וכן לפי דעתנו אינו הו"ו אבל נביאנו, לא ידע אריסטו' איך לו שינוי אחר בעצם ואשר באיך ואשר בכמה והוא לא קל ולא כבד ולא מתפעל ואין לו רק השינוי אשר באנו והוא התנועה וגינה שיהיה זה הכה כה מתפשט בו כחם כבאש או כה בלתי מתפשט כגשם ובשכל אחר שבעל זה הכה לא יפסד והוא צורה ושלמות לו איך יפסד זה הכה או יהיה בעל נפש ויכלל או יהיה לו זה הכה צורה טבעית אם הגשמים ההווים הנפסדים לא תפסד צורתם כ"א בהפסד עצמם כ"ש לזה

מורה נבוכים חלק שני הקדמות

הארבע עשרה ¹ (י') כי תנועת ההעתקה היא הקדמת שבתנועות והראשונה שבהם בטבע, כי ההווה וההפסד יקדם להם השתנות, וההשתנות תקדם לו קריבת המשנה אל המשתנה, ואין צמיחה ואין חסרון מבלי שיקדם להם ההווה וההפסד:

החמש עשרה ² (טו) כי הזמן מקרה נמשך אחר התנועה ודבק עמה ולא ימצא אחד משניהם מבלי האחר, לא תמצא תנועה כי אם בזמן, ולא יושכל זמן אלא עם תנועה, וכל מה שלא תמצא לו תנועה אינו נופל תחת הזמן:

השש

שם טוב

אפרי

התנועה ואין זה התחלה ותכלית מקבילים כבר אפשר שיהיה התנועה סבוכה ולא יקרה מהכמתו בטול כ"ש כי יתבאר שיש בכלל תנועת חמדות ויתבאר ש"ל שיהיה א' ממנו השנוי תמידו יתחייב שהתנועה סבוכה והיא תמידית וזה יספיק לביאור זאת ההקדמה:

הארבע עשרה כי תנועת ההעתקה היא קודמת לכל התנועות והיא הראשונה שבהם

בטבע כו'. הפירוש זאת ההקדמה גם כן ביאר דני' מהשמע למח שהיו התנועות הד' תנועות ההווה וההפסד ותנועות הכחה והוא הנקראת צמיחה וחסרון והתנועה בליך והתנועה בלחה והיא הנקראת העתקה וקדומתה לנשואות היא תנועת ההעתקה וזה שהיא קודמת עליה

בטבע וזמן ויש לה קדימה במעלה גם כן עם קדימתה בטבע, כי הנה כשנמצאו שאל התנועות וחייב שתמצא היא וכאשר נמצא היא לא יחייב שימצאו שאל התנועות והיו גדר הקודם בטבע כפי מה שנגדר במאמרו, ואמנם שתמצא כשנמצאו שאל התנועות הנה מבורר מענינה בהפסד כי הצומח אי אפשר שימצא מבלי שיהיה שם הוה אלא כשיקרב הוה אל הגיוון וזה כשיטתו במקום או יתנועעו שניהם ועוד כי הוה הוא כדך דומה לגיוון וכדך ההפך כפי מה שתבאר בספר הכסף וההפסד ושניו מהפך אל הפך הוא ההשתנות וההשתנות ג"כ יראה מענינו שהוא לא ימצא אלא כשימצא ההעתקה וזה כי המשנה א"ל שאל יתקרב אל המשתנה וזה כי כשיטתו היא מהם במקום או א' משניהם וכן ההוה וההפסד א"ל שאל יקדם לטעם התנועה וההעתקה בין שיהיה ההוה בטבע או כוה בליך או יראה קצוץ או פירוד כפי מה שחשבו הקדמונים שההוה הוא השתנות, ואחרים חשבו שההוה הוא פירוד כי הוא לא ימלט שיקרב המהוה למתהוה והשתנה למשתנה ובכלל כשהגיוון הוא קודמת לתנועת ההוה עד שגורא שהיא קודמת לשאר התנועות האחרות הצמיחה וההשתנות כי לא יתקרב דבר ולא ימצא קודם שיתבאר הנה יותר ראויה שתהיה קודמת לשאר התנועות ואילו הייתה ההוה קודמת להתנועה כמו שקדם לשאר התנועות היו כל הדברים הווים ומפסדים וכבר התבאר שיש בכלל דבר נצחי בלתי ההוה ולא נפסד זה הביאור אשר עשה אריסטו ל' לנאר שהיא קודמת בטבע:

אמר שם טוב כפי מה שראה מאריסטו כי הוא ביאר כי ההוה קודמת לשאר התנועות וההעתקה קודמת להוה א"ל ההעתקה קודמת לשאר התנועות, והרב ביאר שהתנועות קודם להוה והוה קודם לצמיחה כי הצמיחה והחסרון הוה והפסד בחלק וההשתנות א"ל שאל יקדם למשתנה א"ל תנועת ההעתקה היא קודמת לשאר התנועות, והנה הדרך אשר הלך אריסטו עם שאלו אפשר שימצא ההוה בלי השתנות אלא ההוה הוא קודמת בטבע כבר יתבאר בספר ההוה וההפסד כ"ל לא תמצא ההשתנות ובעבור שתמצא ההוה בטבע שתמצא הוית ההשתנות וזה עיון פילוסופי דק נעלם מהרב או לא דקדק בזה כי א"ל שיהיה ההוה וההפסד בלי השתנות ולא השתנות בלי ההוה וההפסד. והנה ביאר דני' כי תנועת ההעתקה היא קודמת לשאר התנועות כי אם היה הנה תנועה נצחית והיה התנועה הנצחית אפשר לה שתהיה תכופה ואפשר שתהיה מדובקת וייתה יותר טוב בטבע שתהיה מדובקת משתהיה תכופה והיה הטבע אמנם יפעל לעולם היוצר טוב משני האפשריים הנה מחוייב שיהיה זאת התנועה נצחית מדובקת והיה זה בלתי אפשר אלא בתנועת ההעתקה היא קודמת לשאר התנועות ולא בטבע לבד אלא בזמן:

החמש עשרה כי הזמן מקרה נמשך לתנועה כו'. הפי' זאת ההקדמה כבר ביארה אריסטו ד' מספר השמע ואורה כי הזמן מקרה נמשך אל התנועה וזו שלא ירגיש בזמן לא ירגיש בתנועה ולכן הישנים שינה שוקעה

קישוק

וביאר זה כי בהיות כל מהותו בהתחברות שנים תקדם לו תנועת ההעתקה כי המולידים צריך שיתקע כל איש לבח זוגו אשר בהם תשלה ההוה וכן המשנה צריך שיקרב אל המשתנה אשר יעשה בו השינוי ותנועת הצמיחה והחסרון ואין צמיחה וחסרון מבלי שיקרב בו הוה והפסד וההוה וההפסד יקדם להם השינוי והשינוי הוא בקריבת המשנה אל המשתנה אשר היא ההעתקה אכנה ביש המהותו ההעתקה מאחרות שהוא יתהוה ויצמח ויגדל ויורד מה ואחר ענין: (הגה"ה) זאת הנקדמה מתחלת בטבע ענין במחשבו ד' ככל ענין נפרד רצוני):

הקדמה טו (טו) כי הזמן מקרה נמשך אחר התנועות ודבק עמה ולא ימצא אחד משניהם מבלי האחר

התנועה אותה התנועה תמיד רק תגיע לתכלית והיא כשהגיע אל השוה וכן בתנועת ההעתקה בתנועות יתירות מאחר שהם כההפך אל ההפך תהיה בהם מנוחה כאלו תאמר כשהתנועה מלמטה למעלה כשיגיע אל מקומה ינוח וכן חלק מן הארץ או מן המים כשיטתו מלמטה ינוח במקומו הטבעי אבל הסבוכות היא תנועה מדובקת או אפשר שיצויר בה מנוחה: (הגה"ה) זאת ההקדמה מתחלת בכמה ששעט נמאמר שמי ככלל כ' (כפר א'): (הגה"ה) כי תנועת ההעתקה היא קודמת שבתנועות והראשונה שבהם בסבוכי כי ההוה וההפסד תקדם להם השתנות וההשתנות קדם לו קריבת המשנה אל המשתנה ואין צמיחה ואין חסרון מבלי שיקדם בו ההוה וההפסד.

מורה נבוכים חקק שני הקדמות

השש עשרה ע (מ) כי כל מה שאינו נוף לא יושכל בו מנין, אא"כ יהיה כח בנוף, וימנו אישי הכחות ההם בהמנות החמרים שלהם או נושאייהם, ובעבור זה הענינים הנבדלים אשר אינם נוף ולא כח בנוף לא יושכל בהם מנין כלל אלא בהיותם עלות ועלולים:

השבע

אחרי

שם מוב

הטעמה ונגדר הטעמה לא ילקח הזמן, וזה מוצא בפיטענה השלישית מאמר ד' מספר האלהות מספר כוחות עם פירושו: **השש עשרה ע** כי כל מה שאינו נוף לא יושכל בו'. נראה לי פ"י זאת ההקדמה כך כי כל מה שאינו נוף כלל כמו הנורות הכלולות המיוניות והנורות הנבדלות לא יושכל בו רבוי חלקים כלל, שאי אפשר שיהיו ענינים רבים חלקים, שאם יתדמו מכל זמן לא יושכל בו רבוי ואינם ענינים חלקים אבל הוא אחד פשוט בתכלית, ואם לא יושמו בהם איהם נבדל בעינים בענינים והענין המקרי לא יעמוד אלא על ע"ס בעל חמר ח"כ אי אפשר שיהיה נד שיתאלו נורות רבות כוללות נבדלות מן החמר שזוהו בתמליאות, כי לא יושכל בהם רבוי כלל ואחר שלא יושכל בהם רבוי ח"כ לא יושכל בהם מנין, לפי שאי אפשר שיהיו אלא דבר א' פשוט כמו שביארנו: אלא ח"כ יהיה כח בנוף. ר"ל כשיהיה כח בנוף או יושכל בהם רבוי והמנין מזה הבדלם זה מזה מענינים מקריים: אישי הכחות בהם, ר"ל שיאמר עשרה נפשות או עשרים, במית עשרה אפסיו או עשרים: או נושאייהם, ר"ל שיאמר כחות הנפש ג' בבחיית הנושאים אבל בבחיית עממה היא אחת, והם כח היוני נפש טבעי על דרך משל: אלא בהיותם עלום ועלולים. ר"ל שאי יושכל בהם מנין כי אינם שוים בממליאות ויש בהם הבדל עממי. וזאת ההקדמה מוצאת במסות במשפט שני ממאמר שני מלאשון מכפר האלהות לכוונת אצחמ"ד בפירושו:

או מאה שנה ויהי קודם לו זמן ואחריו ומהם דברים שהן עם הזמן ואין נופלים תחת הזמן והוא הנרם השמימי כי אחר שאינו כזה ולא נפסד אינו נוכל תחת הזמן אבל נאמר שהוא עם הזמן וכן לדעתנו מאמרי החדוש המתמנים כי העולם נכרח הזמן נכרח עמו ולכן אמר הכתוב ר' אברהם אבן עזרא ז"ל כי אמר כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ וגו' ולא אמר בששת הילות כי הזמן מכלל הנבראים כי הזמן לא נכרח בזמן א"כ בין לדעת החדוש בין לדעת הקדמות העולם אינו נוכל תחת הזמן אבל הוא עם הזמן ולכן לא נאמר העולם שיהיה בזמן אבל נאמר שיאמר העולם הוא עם הזמן ויש הכה דברים אחרים אשר אינם נופלים תחת הזמן ואינם עם הזמן וזהם הדברים אשר לא ימצא בהם שום תנועה ושנוי והם הדברים הנצחיים כאל ית' והשכלים הנבדלים וכקוטר שאינו משתוף לזלע כי אלו לא יפלו בזמן אחר שלא יתוארו בתנועה ולא בתנועה:

השש עשרה כל מה שאינו נוף לא יושכל בו מנין כ' הפי' אין ספק כי כל מנין ורבו אשר יהיה בין הדברים המתמנים או יהיה אלא בג' אופנים או מזה הזמן או מזה המקרה או מזה החומר. הפ"ב כי התנועה ההוה ביה זולת ההוה ואחר וזה הרבוי והשנוי יבא מזה הזמן לא מזה המקרה וכזה מזה החומר. הפ"ב כי התנועה מתאחרת מזה המקרים שהאחר יהיה כתובה בדיו ובכרת שחור והאחרת יהיה כתובה בדבר לכן כי אלו אף שהם נמצאות הם מתחלפות מזה המקרים ויש בזה חלוק ג"כ מזה הנושא כי זה האל"ף הוא כתובה בזה החלק מהנייר והאחרת בזה החלק מהנייר ואם תאמר שני אלפין אין בהם חלוק כלל יהיו ב' בעבור הנושאים ובעקשתלוק הנושא לא יאמר רבוי אם כן לא הדברים הנמצאים שני אלפין אין אפסר שיתחלפו אלא מזה היותם נוף או כח בנוף, כ"כ יהיו נוף או כח בנוף לא ימנו כי אם תסתלק החמרים מהאחר הנקרא אל"ף לא יצויר בו כי אם אל"ף א' ואם יצויר בהם המנין לא יהיה ראוי לך לומר שהם ב' או ג' או ד' או מאה וזה דבר ידוע בעצמו אין צריך אל ביאור ואחר שהדבר כן הדברים אשר הם שוים בממליאות ר"ל אשר הם אחדים במין לא ימצא בהם ב' מהם וכ"כ ג' אם לא יהיו נופלים או כחות בנוף וימנו בגופים אפי' שיהיו אחדים במין במנות הגשמים ופי' אלו הדברים מתחלפי

קרישקש

ולא תמצא תנועה כי אם בזמן ולא יושכל זמן אלא עם תנועה וכל מה שלא תמצא לו תנועה אינו נוכל תחת הזמן. וביאור זה כי התנועה מקרה במתנועע שהוא הגלגל אחר שהיה אינה עצם הדבר אבל מקרה נמשך לו והזמן הוא פסירת הקודם והמתאחר אשר בתנועה כי כשהתנועע השמש בגלגול מצד הגלגל היומי המנוע אותו שיער מה יאמר שכבר עבר מן הזמן ד' שעות או ו' לפי מה שהיה התנועה אחר אחר שלא תמצא כי אם בזמן כי הזמן מקיף אותה משני קצותיו וכל מי שלא יתנועע אינו נוכל

פ"ב
בב

השבע עשרה ^א (י) כי כל מתנועע יש לו מניע בהכרח, אם חוץ ממנו כאבן שתניע חיד, או יהיה מניעו בו כנוף בעלי הים שהוא מחובר ממניע וממתנועע, ולזה כשימות ויעדר ממנו המניע והוא הנפש ישאר המתנועע והוא הנוף לשעתו כמו שהיה ^ב אלא שלא יתנועע התנועה ההיא, וזהו היות המניע הנמצא במתנועע נסתר בלתי נראה לחוש, חשבו כבעל חיים שהוא מתנועע מכלתי מניע, וכל מתנועע שיהיה מניעו בו הוא הנקרא המתנועע עצמו, ענינו שהבח המניע P למה שיתנועע ממנו בעצם נמצא בכללו :

שם טוב

אפודי

מתחלפי האורות לא יוציאו בהם מיון אלא מצד החמר כי
המים והאש אינם מתחלפים אלא מצד החמר שהם יסולק
החמר לא ישר אדם רבוי וא"כ רבוי לא מצד החמר
ובדברים אשר אין להם חמר יהיה הרבוי בהם מצד שהם
עלה ועלה, שהמים נמצאים במדרגה אחת כי אם היו שמים
במדרגה אלה ויובל בהם הרבוי והנה נמצא שהמים הרבויים
תאכזרו אצל אופנים אחרים רבוי ואיך והם רבוי מיומי
ותחתו רבוי סוגיו, והרבי המשיך הוא אולי רחוק שמעון לוי

מזד החומר הוא מזוהר כי בהסתלק החמר אין שם רבוי ומשובח שזה הרבוי הוא בזה מזד הנזיר לא מזד החמר הצורות אחדים כי החמר היה א' בחמר והופעלו אשר הוא החמר שהוא מתחלק במין לחמר האחר וכן הדברים שם א' כי החלוק מתאז מזד החמר ואם היה החמר שלהם א' היה הדבר כן כל המנין שימצא בזה העולם הנשמי הוא מזד חמר מכל האוי לדעת ארץ ויתרבו וארץ היה המנין בהם, ויחברו מזד היות הכסה הראשונה עולה ויהי' מזד היות המלאכה הרבוי בהם מזד היות עלה הא' לחמר ועו' ואמר והעלה הראשונה תציאותה בעצמותה והעלה ה' תציאותה ראשונה וכן הענין בשאר העלות והעולות ויכנס בהם הרבוי ויחבר שזינים ומדבריה אחת מן הצורות אל התחלה הראשונה: שאין בהם החמר וארץ בהם רבוי וקייבוי שזינים הרבוי מזד ששנית ושנית עלה לשלישית ושלישית לרביעית וכן עד רדתם לדלים. וארץ רש"י סובר שכל השכלים הנבדלים עלולים וניתן ובפשיטות כי הדבר האחד כבר צוינו עד פנים רבים ורבה והוא צוה לכלל כ"ח שם פשעה כן יש בעולם בכלל השכלים הנבדלים ועלם ושיכלו זהו השכל הראשון מחוץ מן ימצאנו ועוד עתה כי כבר עשינו מאמר מיוחד וכלים הנבדלים מזד החמרים אלא לפי דעת הרב ביחיתם ומחית עד שלא יהיו קצתם עולה לקצתם ימצא בהם הרבוי ופשטותם וזה חמסים בזהדעת זאת בדקדק:

וזאת ההקדמה יכלול ב' חקירות, האחד של המתנועע יש ותאצלו על ב' פנים מהם המניעים שהם כנדלים המתנועעים המתנועע ויש מניע שימצא במתנועע זה ויקרא המתנועע את המניע הראשון הוא דבר יניע עצמו וכן יסבור שהנפס אח עצמו עד שיהיה המניע הוא המתנועע וזכור לא ימחור במשנים אומצחים ובמתקווים כי הדבר לא יזכה ראיה כאלו היה המניע אל הפועל עד דבר שיוצא המניח כל אלו ב' שנויים המניע הוא וזאת המתנועע. ואמנם נלוי יביא שלא יתנועע הדבר הפך עצמו כי האם לא ירד חוץ, ואמנם נפל הספק ביסודות כי נראה לחוש שהמניע הוא

השבע עשרה פ כאכן שמיני ה'ד. ר"ל בהכרח: צ אלה
 יתנועעו הקטורה ה'ה'ל. ר"ל מה שאני
 אומר כשעזרה הנפש עבר המניע הוא אמת שנעדר המניע
 ה'ה'ז'י אלה המניע הנכסני עדיין נשאר ר' אלו סלק מעל האמת
 יתנועע על הארץ, וזהו שמר הכי אלה שלה יתנועע המנועה
 ה'ה'ח' ק למת שמתנועע ממנו בעלם. ר'זה אומר כי הנזרה
 הנכסני הוא המניע בלא ספק:

ויהודה שכלם מתחלפים באזם ומסכומים במין זה הכרוי ב
כלל ואמנם הכרוי המיניו כמו שיתחלף הסום מהחמור כבר
נכלל באחת הוא כי חמר האדם אם היה חמר החמור היה
נכלל זהו הטעם לא יעשה החלוק אלא בעבור החלוק הנמצא
מתחלפים בסוג כמו הנחם והחי שאלו מתחלפים בסוג אחד
היה הכל כזה והפסד וכבר נקבצו כל זה תחת השם ואחרי
החמור ואם יתבאר שיש בנאן שכלים נדבלים אינן בין
האחר והם שכלם לא יצויר המין אלא בדיוקם עלות ואין
עול ב' והב' כדיות עלול ב' כי אלו כלם שכלים נדבלים
לכס שהם ב' והבדל בין העלה והעלול בצורות הנפטרות
בצירוף אל הראשונה והעלה ב' כהצטרף אל העלה ב' ו
זוהו הכד ולא ידועת שיהיו כלם במדרגה אחת אם הפשוטות
אמר שם טוב עדין שיש ששכלים הנדבלים אחד שהתבאר
היותם קצתם עלה לקצתם כמו שיהיה ראשונה עלה
אל השכל הפועל אשר הוא הכשירי האחרון מהשכלים
אחלה אחת וימצאם רובו חמר מדרגה ראשון קודם במעלה
והבוא תכל תכל כמו שיש במדרגה ראש אחד ותחתיו ראש
ראש א' שהוא ארון העולם ותחתיו ראשים הרבה שהם
וישכילו עצמם ויתחלפו באופן ההשכלה זה הדרוש עמוק
ע"ו, והנה בין לדעת הכד בין לדעת ב"ר לא ימצא תמין
קצתם עלה לקצתם וכפי דעת אריסטו' אשר הוא דעת
מזל היות הנחם קודם במעלה לקצתם ואחרות

השבע עשרה כי כל חתמונע יס לו מניע כו' .
 לו מניע מניח ידיו לחתמונע וכו' . שהמניע
 וחס חוץ מהס כאבן שהניע חוץ לו המניע חוץ מחוץ
 מפאת עצמו כגוף אשר יתנועע מהנפש . ואפלטון היה סובב
 דבר יניע את עצמו ואריסטו' סותר ש"ל איסיס דבר יניע
 בלדוד דו' מהשבע וכן' ממנו , והוא אמר אריסטו' כי י
 עצמו ולא ינעם עצמו ולא דבר מהס את עצמו כי יד
 לא הסוגל צריך אל אחר שיניענו עס שהוא נראה לחס
 נכל ספק בהתנועעו חתמונע מקומית והתנועה המקומית
 לחסו וכן הדרגה לא ועלל לחסל אל סל שניע דבר

ברעשקע

סוף דבר, אל תניע מחוץ לינו גסס ולא כה בגסס ולא יתנועע לה
נעלם ולא נמקדס וכבר קצת בלחץ הקדמות והקדמות נמקדס
עומד: (עמוד) ידוע כי כלל ההנהגה
הקדמה זו (זו) לא מונעת על ידי מי בעיני הברכה עד שאל
יתנועע ההנהגה הנהגה זו כלומר אחרי שאל
וישאר תנוע לא יתנועע ההנהגה הנהגה זו אשר היתה לו בעוד
שהיא בחיים ואמנם ההנהגה העביתית תשאר בו שיתנועע כל
תלך לשבט אל יסור:

[illegible]

מורה נבוכים חלק שני הקדמות

כפועל ויהיה הכח והפועל יחד וא"ל גם כן שהכל ינוע החלק כי מחד שהוא כל הוא כפועל ואותו החלק הוא כפועל מחד שהוא חלק מהכל המנוע ויהיה אותו החלק כפועל מחד שהוא מניע ויניע בכח מחד שהוא יתנועע ואי אפשר שילכו החלקים לבד"ח כי אם היה הדבר כן יתאלצו שמיים כפועל בלתי בעלי תכלית וכבר יתבאר בעול זה, ואי אפשר שיתנועע הקצם בקצתם בסבוב כי אם היה ראשון יניע לשני ושני לשלישי ושלשיו לרביעי לא ישוב הדבר שיהיה בכח ובפועל ויהיה דבר מבורא א"ל כי ישאר אלא שישאר בבאן חלק מניע לא יתנועע וחלק יתנועע אם כן יתבאר כי כל מתנועע יש לו מניע וכן א"ל שם דבר שיניע את עצמו, ודע כי המתנועעים הטבעיים יתאלצו על שלש דרכים מהם שיהיה למנועם טבעי, ועלם במקרה כאלם שיעיזו הספיקה ויתנועע וכן אלו היסודות הם מתנועעים בעצמם במקרה כי הדרך למה שהיה כבדה יניע האוויר אשר מחתה עד שיהיה למנועם הטבעי וכן האש בעבור האוויר יניע האוויר ויעלה למנועם א"ל האוויר א"ל יתנועעו אלו כהניעם וזולתם במקרה כי אם יהיה הדרך למנועם מהאוויר ולא יתנועע האוויר יעמוד הקל לפני הכבד וכן אם יעמוד האש למטה ויעזב לטבעו לא יתנועע האש בעבור קלות האש והיה האוויר שהוא כבד בערך האש למנועם מהקל וזה שקר ג"כ א"ל יתנועע כשהיו אלו ה' יסודות שלא במקומם הטבעי ויהיה המים או הדרך למנועם מהאוויר יתנועע האוויר למנועם וכשכיר האוויר למטה ירד עמו הדרך שאם לא כן יהיה ריקות, וכבר אמר ב"ם שכל התנועות בין הכרחיות בין טבעיות יתאלצו מהכרח הריקות אם כן אלו היסודות מניעים הדרך לאוויר שהוא למטה ממנו וכן האש יניע לאוויר שהוא למטה ממנו עד הגיע מושבו הטבעי א"ל אלו היסודות מניעים לזולתם בעצם ומתנועעים בעצמם במקרה. ויבאר אריסטו' ב' מהשעם כי אלו היסודות אין להם מעצמם אלא המנועה וכו' התחלת התנועה היא מהמניע מחוץ בין שיהיה מחובר בכח טבעי בין שיהיה מחובר בכח הכרחי, המ"ב כי האש כשהיה במקום החתון לא מתאזן אש כפועל והוא מתנועע למנוע בכח אצל כל מה שביניהם החי המאש החתול בתנועה וזאת התנועה היא מחודשת אחר שלא היה וכל מה שיאזן מהכח אל הפועל צריך אל מניע מחוץ והוא שיהיה מתנועע למנוע בכח כשהיה השמן והכח הכה שיהיה אש אשר נתן לה תנועה למנוע אם כן בתחלת התנועה מאלו היסודות אין להם מעצמם ולכן אמרו חכמי ישראל כשתגיע לאדני שיש טבור אל תאמר מי מים אש הרצון בזה כשתאמר המים במקום הקדום אי אפשר שיהיו מים כפועל במלתי שיעקם שיעקם ליד למטה לא ירדו לעולם ולכן כשהם מים מיד הם למטה וכן כשהיו המים למטה כשהכוחים שיעקם אי אפשר שתחילת תנועתם עד שיתחיל המעיק א"ל אלו היסודות תחלת תנועתם הוא במחבר ומסיר המעיק וכן אמר הרב שהיסודות מתנועעים בעצמם ולא דבר בהם כלל ולא אמר שהמניע להם הוא מחוץ למה שכל זה הוא עיון דק פילוסופי וכוונת הרב להניח דברים מבוראים ולכן אמר כי החי הוא מניע מחד שישעשע שיהיה הם יניעו מעצמם ואין המניע זולת המתנועע ואחר כי המתנועע ממניע נמצא נקרא למנועם עצמו. ואריסטו' קראו המתנועע מפאת עצמו אשר הראונו בעצמם מניע שימצא בו והוא צורת המתנועע ולכן נאמר מתנועע מחד. ודע כי המתנועעים נמצים ב' חלקים מתנועע כמו ב"ה' זה המתנועע וקדם לו מניע אחר כפי מה שהתבאר בשמיני מהשעם. ואמנם בגלגל הוא מניע מעצמו והוא המניע ראשון בלתי כי הוא לא יתנועע

הוא המתנועע ואין בהם חלק כי האש כשעלה למנוע יראה שאין בו חלק ממניע ומתנועע כי המניע הוא האש והמתנועע הוא האש ואנשים חשבו כי גשם האש הוא מתנועע וצורת האש הוא המניע וזהו דעת ב"ם ואנוח"ד ואמרו כי הגשם לא יתנועע במה שהוא גשם כ"ל היה הדבר כן היה המתנועע על כל הצדדים בצדו א"ל כי היה האש עולה למנוע במה שהוא גשם לא היה יורד למטה הדרך כי הוא ג"כ גשם כמו האש אצל גשם האש שיעלה למנוע מחד שהאש קלה והדרך יורדת למטה מחד שהיה כבדה וזה דבר בטל כי המתנועע אינו הגשם ולא המניע הוא הצורה ולא אמרו הרב ג"כ כי לא אמר שאלו היסודות מתנועעים מעצמם אצל אמר שחיי הוא המתנועע מעצמו וזה יורה על גודל מעלתו ויתרונם בנחמותו ובידורו אשר עשה ארכטיו' הוא על זה התואר כי למה שראש שהמניע זולת המתנועע במדות ובתאיות בהרבה מהדברים אלא ביסודות כי יתבאר האדם שהמניע הוא המתנועע ואין שני בנייה ואם שהגוף והכפס הם מחולקים מאחר שכשתפרד הכפס לא התנועע בגוף בלתי המתנועע אשר יתנועע קודם ואולם יסופק אם הנפש אחר הפרדה מהגוף מתנועע מעצמה ר"ל שהמניע הוא המתנועע כפי מה שסבור אפלטון, ואחר שנפל הספק בלוי א"ל כשיתבאר שאלו המתנועעים מניעים מחולק למתנועע יתבאר שכל מתנועע יש לו מניע אחר ששאלו לבדם נפל הספק. ולמה שיתבאר שכל המתנועע גשם אם היה הנפש המתנועע היה גשם והיה כל גשם יש לו חלקים וכל שיתנועע כלו הוא יתנועע בעבור החלקים והחלקים הם מחולקים לכל. ואם הכחני שומא חלק ראשון אשר הוא יניע את עצמו כמו שסבור אפלטון זה בלתי אפשר כי אם היה זה ראשון והיה מניע פחות מתנועע הוא מתחלק אחר שהכחני שכל המתנועע מתחלק ונניח כפי מה שיאמר אפלטון שא"ל הוא דבר יניע את עצמו והנה א"ל מחד שהוא מתנועע הוא מתחלק אחר שהכחני שכל המתנועע מתחלק ונחלקו א"ל ב' חלקים אל א"ב וצ"ג ונאמר א"ב כשיתחלק והנחלקו שומא א"ב יתנועע שומא א"ב בכללו שאלו לא ינוע א"ב כלו יהיה מה שהכחני בלתי ראשון וכבר הנחלקו ראשון על חלק לא יתכן ונאמר יתנועע שומא א"ב כלו במדות א"ב וכל מה שנת במדות זולתו הוא מתנועע מולתו אם כן יתבאר בתופת מוחלט שכל מתנועע יש לו מניע אחר שכל המתנועע בעבור חלקיו מתנועע מולתו זה הביאור אשר עשה אריסטו' ב' מהשעם, א"ל התבאר שאלו היסודות והנפש ג"כ אפשר שיניע את עצמו כי אם היה הדבר יניע את עצמו היה דבר א"ל פחות ובלתי מתחלק וכבר הונה חלקו על זה מופת כולו על שכל המתנועע יש לו מניע מחולק במדות למתנועע וכבר ביאר זה בתופת יותר מבורא ב' מהשעם ואחר שאם הכחני דבר יניע את עצמו לא יחלט מחלוקת או שיהיה הכל מניע הכל יתנועע יחד או שיהיה הכל מניע האש ויהיה החלק מניע המתנועע יחד או שיהיו החלקים מניעים ומתנועעים וזה יהיה לבד"ח או שיהיו חוורים בסבוב או שימצא נכאן חלק מתנועע וחלק מניע לא יתנועע. ואמנם כל הפנים הראשונים בטלים א"ל כי ישאר האופן השני שימצא במתנועע מפאת עצמו חלק מניע לא יתנועע ומתנועע א"ל לבד כי אם נאמר שהכל יניע והמתנועע יחד זה א"ל כי היה הדבר בכח ופועל יחד ויהיה התלמיד מלמד והלמד תלמיד כי כל מה שיתנועע יתנועע תמיד מחד שהוא בכח ויניע מחד שהוא כפועל ואם היה הדבר מניע הכל והמתנועע יחד היה כפועל ומקבל מחד אחד וזה בטל וא"ל ג"כ שיהיה החלק יניע הכל והמתנועע יחד כי מחד שהוא מתנועע הוא בכח ומחד שהוא יניע הוא

מ 9

מורה נבוכים חלק שני הקדמות

השמונה עשרה כי כל מה שיוצא מן הכח אל הפעל מוציאו וזולתו, והוא חוץ ממנו בהכרח, שאלו היה המוציא בו ולא יהיה שם מונע, לא יהיה נמצא בכח בעת מן העתים, אבל יהיה בפעל תמיד, ואם יהיה מוציאו בו ויהיה לו מונע והוא, ר' אין ספק שמסיר המונע הוא אשר יוציא הכח והוא אל הפעל, ש' והכן זה:

התשע עשרה (י) כי כל מה שלמציאותו סבה, הוא אפשר המציאות בבחינת עצמו, שאם ימצאו סבותיו ימצא, ה' ואם לא ימצאו א' או יעדרו ב' או ישתנה ערכם המחייב למציאותו לא ימצא:

העשרים

שם טוב

אפדי

יתנועע במקרה ולא יגיע פעם ופעם לא יגיע כמו שיקרה זה דגש, וכל אלו הדברים גדולי הערך נחמס האל לעדיו הכוללים דרכי העיון ועליהם אחר אשר תמתי דרך: **השמונה עשרה** כל מה שיצא מהכח אל הפעל מוציאו וזולתו כ'. הפי' הדברים שיצאו מן הכח אל הפעל ימצאו ב' פנים אם כח פועל ואם כח מתפעל, ה"כ כי המתלמד והכוונה כבר יהיה בזה כח וכבר יהיה בזה כח פועל והמתפעל ג"כ כבר יהיה בזה כח או כפועל כי המים יהיו בזה כח חמים ובפועל חמים והאכזבים והעצים הם בכח בית וכן זה הפועל אם שז פועל אחר שלא היה פועל צריך אל פועל אחר ויציאו מהכח אל הפועל, וכן הוא מבוחר במתפעל שאם התלמיד יש לו הלמוד בכח שצריך אל הלמוד שיעשהו יודע שיהיה חוץ ממנו וא"כ התבאר כי כל מה

השמונה עשרה זאת ההקדמה מבוחרת: ר' אין ספק שמסיר המונע. ר"ל לומר הוא המוציא הכח ההוא במקרה לא נעצם: ש' והכן זה. ר"ל לומר שאלת ההקדמה היא בנויה להאמת המדע המתמיד: **התשע עשרה** ח' ואם לא ימצאו. ר"ל מונע שלא נמצאו לעולם: א' או יעדרו, ר"ל שיעדרו אחר שנמצאו: ב' או ישתנה ערכם. ר"ל א"ע"ס גלה חסד הסבה אם יעדר ערך הסבה למסובב יעדר המסובב וזאת ההקדמה מבוחרת, אמנם ו' ר"ש סובר שכל הנמצאות הם ממוייני המציאות בבחינת סבתם ולא ידעק עליהם שם האפשר כלל, אמנם הרמ"ל הוא סובר בדעת אבן סינא ואבןחטיב: **העשרים**

שיצאו מהכח אל הפועל בין שיהיה כח פועל או מתפעל מוציאו וזולתו וזה הולות איתו נמצא בדבר אבל חוץ ממנו בהכרח שאלו היה נמצא בו ולא יהיה שום מונע היה מתנועע תמיד, ה"כ כי האש הוא חם בפועל והמים קרים בפועל ואמנם לא יקררו בעבור שיעקום מעיקו מלפועל בעבור שלא נמצא הגושא או בעבור שאף שנמצא הטעם יש סבה מונעת אל החום מלפועל כמו שהאש פגע דבר בתכלית הקושי ולא יפעל בעבור המונע אבל אם נמצא הפשטן והנעורת היה פועל והאש היה עולה למעלה אם לא יעיקו מעיקו במקום התחמון והאבן היה יורד למטה אם לא יתאר דבר שיעיקו אם כן הוא דבר בפועל ואם לא יהיה שם מונע לא יהיה נמצא בכח בשום עת מן העתים, א"כ יתבאר כי כל מה שיצא מהכח אל הפועל בשני המינים מוציאו וזולתו והוא חוץ ממנו ואם יהיה מוציאו לו ויהיה לו מונע והוא ר' אין ספק שמסיר המונע הוא אשר הוציא הכח ההוא אל הפועל ואם נמצא בכח דבר שהוא נמצא בפועל תמיד ואין לו שום מונע מפעלו ראוי שיפעל תמיד כי אם לא יפעל תמיד יתחייב בהכרח אחד משני דברים אם שלא יהיה נמצא בפועל וכבר הוכח חלוטו או שימצא לו מונע, ובעבור שזאת ההקדמה יביא אל קדמות העולם והרד בזה החלק סוף זה הספק אף שהוא

עצום אחר הרב וכן זה, כי ראוי להשיג שיהיה לביטול התרת הספקות ראשונה, וה"כ משה הדרבנו אחר כי אמר וכן זה להמך שהרד בעצמו וניתן סותר לזאת ההקדמה כשיאמר כ' ה"ח מן החלק היה שהאלוה חדש העולם בלא שנוי וליצור מהכח אל הפועל כי ראוי הקדום הוא שיחדש המציאות בעת שיתחדשו ולא ירצה קודם לכן אין זה שנוי ולא יצטרך אל מציאו, ואלפסל תחבון בזה כח"ה הרב הנה תראה כי לפסות וצטרך לדלות כי רצון האלכלי נקשר אל אותו העת והוא אשר הביאו לפועל זה הפועל, אמנם רבינו משה קושר ומחיר אחת הנה ואחת הנה וחולק על דעת המדברים ואחר מניח הקדמותיהם וז"ל שם הוא המדברים, ויפה עשה כשישתמש מהם במקומות הנאותים:

אמר שם טוב חלילה לרב שיסבור מה שזה המדבר יתקשר כי הוא אומר כי הפעל כי התורה כלה אם לא בהאמין החדוש. וז"ל הרב וכן זה הוא מה שאלמדת אמתו על זה הפעל מזה שנמשך מזה הספק גדול למחמתי החדוש ואמר וכן זה דרי שיוצן בתכלית האמיתות בהתרת זה הספק המתחייב לזאת ההקדמה. ובפרק י"ח מזה החלק נדחה מעליו זה הספק הגדול אשר ספק עליו מקדמות העולם:

התשע עשרה כי כל מה שלמציאותו סבה הוא אפשר המציאות בבחינת עצמו כ'. הפי' זאת ההקדמה התבארה בא' מחלוקות וביאורה על זה הותר, הנמצא כפי החלוקה השכלית יתלק אל מחוייב ואפשר ומחוייב הוא מה שמציאותו מעצמו ואין לו תלייה בשום דבר אחר והאפשר הוא אשר לו מציאות מולתו והוא עלול. וזה העלול יש לו ג' בחינות ב' מזד הסבה והאחד מזד עצמו, המשל בזה כי ה' סבתם הוא שנים ושנים ואם נמצאו שנים ושנים כד'

קדקש

ואם אינו דבר נמצא נאמר אפשר שיהיה או אפשר שלא יהיה אבל בדבר נמצא לא יאמר עליו אפשר המציאות כי אם בדרך שאמרנו. ואין יאמר אבן סיני על הגלגלים והשכלים שלא סרו מריותם ולא יהיה זמן שלא נמצאו עם האמיתו בקדמות העולם אך יאמר עליהם אפשר המציאות אחר שהיה מאמין בקדמות העולם. אמר המפרש זה דבריו כי לא קראם אפשר המציאות שאפשר שלא ימצאו ומציאותם אפשרות אחר שלא ימצאו כ"א בסבה ולא בבחינת עצמם רק בבחינת הש"ת בהמצא בבחינת עצמו אבל אפשריים בבחינת עצמם ומחוייבים בבחינת סבתם: **הקדמה**

הקדמה יט (י) כי כל מה שלמציאותו סבה הוא אפשר המציאות בבחינת עצמו ששם אפשר סבותיו ימצא ואם לא ימצאו או יעדרו לא ימצא, זאת ההקדמה כתב אבן סיני בעצמו ואבן רשא"ד רדה אותה ואמר אם ידע עיני אפשר כהו לא היה אומר זה. וזה מבוחר לא ימלט מאחד משני עניינים או הכרחי או אפשרי וההכרחי יאמר על שני פנים או יהיה מוכרח המציאות כלומר מחייב או יהיה מוכרח ההיעדר והאפשר בדבר הנמצא ובדבר שאינו נמצא, אם היא נמצא נאמר עליו שהוא אפשר העדרו ואפשר שלא יעדר

[מורה נבוכים ח"ב] 3

מורה נבוכים חלק שני הקדמות

העשרים (כ) היא שכל מחויב המציאות בבחינת עצמו אין סבה למציאותו כלל ולא בשום ענין:
האחת ועשרים כי כל מורכב משני ענינים, אמנם ההרכבה ההיא^א היא סבת מציאותו כפי מה שהוא בהכרח, א"כ אינו מחויב המציאות בעצמו, כי^ב מציאותו (תלוי) במציאות ב' חלקיו ובהרכבתם:

השנים ועשרים כי כל גשם הוא מורכב מב' ענינים בהכרח, וישיגוהו מקרים בהכרח, אמנם ב' הענינים המעמידים אותו, ה' החמר שלו, וצורתו.^א ואמנם המקרים המשיגים אותו, הבמות, ו' והתכונה, ו' והנהגה:

השלש ועשרים (כג) ה' כי כל מה שהוא בבה ויש בעצמו אפשרות אחת, יתכן בעת אחת שלא ימצא בפעל:

אמרי

שם טוב

העשרים זאת ההקדמה מנומרת ונלויה:
האחת ועשרים ה' היא בינת מציאותו. ר"ל שההכנה היא סבת מציאות המורכב: ד' כי מציאותו במציאות שני חלקיו. כי מציאות המורכב הוא במציאות הפשוטים כי הפשוטים סבה למורכב בהכרח וא"כ המורכב הוא מסובב בעבור הפשוטים א"כ מחויב המציאות אשר אין סבה לו אינו מורכב:

השנים ועשרים ה' החומר שלו וצורתו. ר"ל החומר הראשון והצורה השנייה: ו' ואמנם המקרים המשיגים, ר"ל לכל גשם הם הכמות ר"ל המרחקים המובדלים: ז' והכונה, ר"ל ההמנוה וההאר וההנהגה. וזאת ההקדמה מנומרת במהות בהחלט המאמר הראשון מספר האלהות ומספר הכחות:

השלש ועשרים ח' כי כל מה שהוא בבה ויש וכו', ר"ל כבר ביארנו למעלה בהקדמה השנייה ההבדל שבין הכח והאפשר, לפי הולך הכח לומר שחי גזרות

הם מחויבות להיות ואם לא יהיו שנים ושנים אבל יהיו נעדרים א"כ ה' הם נמנעים להמלא ואם לא תבחין מציאות ה' וז' ולא העדרם ג"כ ה' מזה ר"ל הם איפשריים בעלגם ויהיו נכחיים ומחויבים כל עוד שימצא סבתם ויהיו נמנעים כל עת שיעדר סבתם ויהיה אפשרי המציאות מזה עצמם. וב"ס יחשוב שזאת הבחינה אינה בחינה שכלית אבל שהאפשרות דבר המניע וכן הוא דעת הרב כמו שיתבאר בעתיד ולכן יחשוב שהד"ר אפשרי מזה עצמו ומחויב מזה סבתו וזה האפשרות הוא דבר נמצא מניע. וז"ר יסבור שהאפשרות אינו דבר נמצא כלל אבל אם נקרא לעלול איפשרי הוא מזה היות לו הוא והכן זה כי הוא יבר עמוק: ו"מ"א לו ישתנה ערכם המחויב להמלא, הרצון בו כי אם השמש ימצא על הארץ ימצא האור ואם לא לא ימצא כלל ואם ימצא השמש אבל הוא תחת הארץ ששתנה ערכו אלינו האור שיחייב ממנו לא ימצא:

העשרים שכל מחויב המציאות וכו', הפי' דע כי המחויב המציאות יתחלק לב' חלקים אם מחויב המציאות בזולתו והם כל העלולים אשר עלותם נמצאות בתמידות וזה נקרא מחויב המציאות מזולתו, וההכרחי בזולתו ומחויב המציאות בבחינה אל עצמו כי אין לו שום תלויים עם זולתו וזה כלל כי אינו עלול לדבר מהדברים לא שיש לו עלה פועלת שהוא יוצא מעצמותו וזה אשר רצה הרב באומרו אין סבה למציאותו כלל ולא בשום ענין שאפי' אינו עלול לדבר מחלקיו כי כל שיש לו חלקים הוא עלול מהחלקים ואינו מחויב המציאות א"כ יתחייב שאם נהגנו בכלל לדבר שהוא מחויב המציאות שלא ימצא לו סבה פועלת מזה ממנו ולא סבה מקיימת למציאותו בין שיהיה מורכב מחלקים בין שיהיה מורכב מפשוטים בלא היה מורכב מחלקים מה שפנינו מה שהגנו מחויב המציאות לא שיהיה מחויב המציאות. וזאת ההקדמה ומה שלמעלה ממנה אינה לאריסטו^א ואינה נמצאת בספריו אבל הם הקדמות ויחזקו מספר אכן סיני:

האחת ועשרים כי כל מורכב מבי' ענינים אמנם ההרכבה היא כו'. הפי' אין ספק כי כל מורכב מציאותו תלוי בזולתו והחלקים הם סבת הכל בין שיהיו החלקים קודמים לכל כמו העצמים והויספיואל שהם סבת הדיו בין שלא יהיו קודמים אלא בחלקים הב"ח וזהו והכרחי כי הם נמצאים במציאות החי ובכל ענין החלקים הם סבת הכל והכל הוא עלול מהחלקים אם כן כל מורכב א"כ שיהיה מחויב המציאות אחר שמחויב המציאות אין לו תלויים כמ"ס:

השנים ועשרים כי כל גשם הוא מורכב משני ענינים כו'. הפי' דע כי כפי דעת הרב כל גשם הוא מורכב מחמר וצורה והגלגל גם כן הוא מורכב מחמר וצורה וכן אלו הגשמים ההיום כי כל מתכווה יש לו נושא ממנו יתהווה ועלמות הגשם ותחתיו אינו דבר אלא עצמות החומר והצורה בהתחדש יחד. והנה לגשם יש לו חלקים שהם מעצמות הדבר והם החמר והצורה וא"כ ישיגוהו מקרים בהכרח וכו' ענינים המעמידים לו החמר והצורה אמנם המקרים המשיגים אותו הכמות והתכונה וההנהגה: אמר שם טוב אין ספק כי כל גשם הוא מורכב מחומר וצורה אבל יתחלפו כוח דעות הפילוסופים כי הרב יחשוב כי הגרם השמימי הוא מורכב מחמר וצורה הצורה הוא הנפש והחמר הוא גשם הגלגל וגשם הגלגל גם כן הוא מורכב מחמר וצורה. וז"ר יחשוב כי הגלגל הוא דבר פשוט ואין לו אלא מרחקים כדוריים והוא בעצמו פשוט וכו' הנכדל הוא צורתו והוא מניע על כל הפועל והתכלית א"כ לפ"ד כ"ר גם כל גשם הוא מורכב מחמר וצורה:

השלש ועשרים כי כל מה שהוא בבה ויש בעצמו הנה אפשרות אחת, יתכן בעת אחת שלא ימצא בפעל:

קרקשקש

הקדמה כ (כ) היא שכל מחויב המציאות בבחינת עצמו אין סבה למציאותו כלל ולא בשום ענין. וכבר התבאר שיש שם מחויב המציאות בבחינת עצמו מפיציות התנועה אשר אין לה תכלית אשר לא סרה ולא חסרו לפי דעת אריסטו והתנועה מצד מה שהוא בה בגשם ב"ח והוא הגלגל

מורה נבוכים חלק שני הקדמות

הארבע ועשרים (כד) כל מה שהוא בכח הוא בעל חומר בהכרח, כ"י האפשרות הוא בחומר לעולם:

הרמשה

שם טוב

אפודי

המפרשים ואחרו קצתם כי פירושה הוא על זה הקושר.
ראשונה כי יש לדעת שיש הבדל בין הכח והאפשרות כי
הכחניות נאמר כל דבר שאפשר לצייר בשכל שום אפשרות
אפיו שלא יהיה כן במציאות, ה"כ כי הגלגל הוא יקבל
החלוקה בכח מזד שהוא גשם עם שכבר התאחד בנוספת
שאי אפשר שיקבל החלוקה, והאפשרות הוא בנבניות
שהשכל מחייב דבר מה ויהיה כן במציאות, ואם כן בשיאמר
כל מה שימצא כחני לדבר אפשר שימצא אותו הדבר אינ
צורך כי כבר יהיה הגלגל מתחלק בכח וכלתי מתחלק בפועל
ולא יאמר שיעדר ממנו מה שימצא לו בכח כי לעולם כ"י
שחור בו כי לא יתחלק לעולם כי כח החלוקה הוא מז'י
שכלנו, ואילו היה אפשר כל מה שהוא אפשר יחוייב בעת אד
שיעדר לגמרי זה שקר כי הגלגלים והכדלים הם אפשריים
כמ"ש בהקדמות י"ט ולא יעדרו ולכן הוצרך לומר ב'
הגזרות, וביאור זה כל מה שהוא בכח לדבר א' והכח ההוא
אינו מזד שכלנו לבד כמשפט הכח אבל הוא אפשרות בעצמות
הנושא ר"ל שמזד עצמות הנושא נמשך בו כי האפשרות הכח
יחוייב בעת אחד שלא ימצא בפועל ר"ל ענושא האפשרות
יעדר בהכרח, ולכאור זאת ההקדמה בנוספת יאמר
אבל ציור זאת ההקדמה הוא כמ"ש כך פירושו זאת ההקדמות,

והכח' משה הנרדני אחר דע כי האפשרי ואחר על המקובל, והרצון בו שואמר על המקובל זה הנער אשר
שיהיה חכם ועל המקובל החכמה היא אפשרות כי אוינה מהדברים הנמנעים, ולא מהדברים המחוייבים, ואשר נאמר
על נושא והוא אשר בכח לדבר יקבילוה הנמנע כי הנמנע אין לו נושא והוא העדר הגמור וזה המקובל הוא נמצא
בעצמו וגם מזדו הוא הכחניות אשר הוא מציאות מה, ואשר יאמר על המקובל והוא אשר בכח בנפשו כמו הלמיה שהוא
אפשרות בעצמו ויקבולה ההכרחי כי הוא העדר בעצמו בשלום והנושא לצורה אירייתו הוא המקובל והאורס האוריות
הוא המקובל ואשר באפשרות ויקבולוה הנמנע איננו יוצא לפעל מהאפשרות מזד מה הוא יוצא לפעל מה הענין ההוא
כאשר יוצא אל הפועל ויכול ממנו האפשרות, המ"כ כי האש אפשר שישוב מים וכשישוב מים ויכול ממנו זה אפשרות
המים ויתואר באפשרות אחר והנושא לזה האפשרות אשר בו ההתחלה והוא המקובל הוא הנושא אשר יעקף מן המציאות
בכח אל המציאות בפועל כי הוא נמצא בעצמו והוא אשר יצא ממנו שהוא בכח אל כל מה שהוא אפשר על המקובל מזד
עצמו, וזה יבואר מזד האפשרי כי האפשרי הוא העדר אשר יתכן שימצא ושלל ימצא הנה שהאפשר סוג העדר וזה
העדר האפשרי בנפשו והוא המקובל אינו אפשרי והוא אשר יתכן שימצא אל המציאות מזד מה שהוא בכח כענין בנושא ואין
יתקווה העדר כי יצא העדר אל המציאות אבל מזד שהוא נמצא, המ"כ כי החכמה היא אפשר שתמצא מזד שבער
נמצא אבל אל לא ימצא הנושא לא יהיה הדבר אפשרי, הנה האפשר ואחר בכלל על כ"י מייחס על המקובל הוא הנושא
המעמיד והוא החמר הראשון אשר הוא בכח אל הצורה וכמו כן הגשם אשר הוא בכח אל המקרים, והראשון ימצא בכח
לדבר אחד והוא בכח בקצת ונקשור, וכ"י יקרא בכח מזד עצמו ובשלום כי החמר הוא נושא להעדר הנה הריב כשאמר
כי כל מה שהוא בכח יראה בו כמ"ש פירושו הראשון והוא הנמצא על המקובל ויש בעצמו קצת אפשרות כי החין
ה"י והוא המקובל לכך יאמר בו קצת אפשרות כי הוא הנמצא המוחלט אבל יאמר בו קצת אפשרות על הנמצא בעצמו
כמו האור כי הוא אפשרי להיות אש ויש בו קצת אפשרות על הנמצא בעצמו והוא אפשרי לדבר מה וזלחו, והעדר על
זה נושא הגזרה שאמר יתכן בעת אחד שלא ימצא בפועל כי איך יאמר זה על המקובל והמקובל בלתי נמצא בפועל
אחר שהוא בכח אל אחר זה על המקובל שהוא נמצא בפועל והוא בכח אל משיג מה ואחר שהוא בכח אל דבר מה
והוא בנפשו יתכן שלא ימצא ויעדר, הנה אמרו כי כל מה שהוא בכח יראה לדבר ויש בעצמו קצת אפשרות, ר"ל שיש
בעצמו איזה דבר בכח והוא אפשרי אליו ואם הוא נמצא בפועל שגם ונמצא בעצמותו יתכן בעת א' שלא ימצא הוא
בעצמו בפועל אחר שבו קצת אפשרות אל אי זה דבר הנה מטבעו ההעדר והכח אמנם השיגו אל אי זה דבר אחר
השיגו מזד ההעדר המושלם אשר בעצמו ולכן יתכן אי זה עת שיעדר בעצמו, והנראה לי בואם ההקדמה כי אמרו כל
מה שהוא בכח ויש בעצמו קצת אפשרות הרצון בו כי הגלגל הוא בכח אל האניות ואל התנועה המקומית אבל אין בעצמו
שום אפשרות על ההפך ולא להתחזות ממנו דבר אי אף שהוא בכח לא יחוייב שיעדר לכן אמר כי אם נביא בכח
מה שהוא בכח להתחזות שום דבר ממנו ויש בעצמו קצת אפשרות ר"ל שאף הוא נמצא בפועל הוא אפשרי שיעדר
אחר שהוא אפשרי ההעדר לא אפשר שאותו האפשרות לא ימצא בפועל בשום עת כי כבר ביאר אריסטו" בשמים ועולם
שח"א שום דבר שיהיה בו כח על ההפך ולא יפסד, וביאורו בביאור זאת ההקדמה הוא ארור ולכן יעזב עתה:

**הארבע ועשרים כל מה שהוא בכח לדבר אחד הוא בעל חומר כ"י, הפי' דע כי החומר הוא אחר על כ"י ענין והוא לכלם
שכלם**

קישקש

ביאור זה כי הכח והאפשרות הם ממשגי הנושא אבל מצד
הצורה לא יגיע אפשרות שהוא אפשרות ואפשרות והתכלית
והשלמות והכל לדבר הוא לפני הצורה:
הקדמה

אפשרות שאפשר שיהיה סייף או לא ויהיה שאם לא קדם לו
ההעדר היה נבוצא בפועל המזד:
הקדמה כד (כז) כי כל מה שהוא בכח דבר אחד הוא בעל
חומר בהכרח כי האפשרות הוא בחומר לעולם.

מורה נבוכים חלק שני הקדמות

החמשה ועשרים (כ) * שהתחלות העצם המורכב האישי החומר והצורה, ואי אפשר מבלי פועל, ר"ל מניע ב² הניע הנושא עד שהבינו לקבל הצורה ההוא, ל¹ והוא המניע הקרוב המבין חמר איש אחד, ויתחייב מבאן העיון בתנועה ובמניע ובמתנועע, וכבר התבאר בכל זה מה שראוי לבאר² ותורף דברי אריסטו³ החמר לא יניע עצמו, וזאת היא ההקדמה הגדולה המביאה לחקור על מציאות המניע הראשון. ואלו ההמש ועשרים הקדמות אשר הקדמות לך, מהם מה שהוא מבואר ב³ במעט התבוננות והקדמות מופתיות מושכלות ראשונות או קרוב מהם ב⁴ במה שיבארנוהו מסודר, ומהם מה שיצטרך למופתים והקדמות רבות, אלא שכבר התבארנו כולם במופת אין ספק בו, קצתם בספר השמע ופירושו, וקצתם בספר מה שאחר הטבע ופירושו, וכבר הודעתך שאין כונת המאמר הזה להעתיק ספר הפילוסופים בו⁵ ולבאר הרוחות שבהקדמות, אבל אזכור ההקדמות הקרובות הצריך

אפרי

שם סוב

החמשה ועשרים * שהתחלות העצם וכו'. ר"ל שהתחלות העצם הפרימיטיביים הם החומר והכוח: ב² הניע הנושא. ר"ל החומר: ל¹ והוא המניע הקרוב. ר"ל הפעל שזכר לתעלה הוא מניע קרוב: מ³ ותורף דברי אריסטו³. ר"ל עצמות דברי אריסטו³ צוהם ההקדמה הוא אמרו החומר לא יניע עצמו: ב⁴ במעט התבוננות בהקדמות מופתיות וכו'. ר"ל קצת מהלך ההקדמות הם מבוזרים במעט התבוננות וההקדמות הנשטות על אלו ההקדמות לנבאר אחתם הם הקדמות מופתיות מושכלות ראשונות או קרוב מהם: ב⁵ כמה שביארו. ר"ל שהכחשי ההקדמות נגליות זה אחר זה בסדרה: ע לנבאר הכחשות שהקדמות. ר"ל שאין כונת זה המאמר

שכלם יש בהם אפשרות לדבר אחד, והנה החומר יאמר לכל דבר שאינו בפועל אבל הוא ככה שאין לו מציאות בעצמו אבל מציאותו עם הצורה וזה יכול להיוול הפשוטים והיוול המורכבים כי מחד שנושאי הצורות אינם נחלקים בפועל יקראו כלם בעלי היוול וזה נקרא ג"כ חומר בנושא והשני נקרא חומר כל מה שהוא נושא התקרים כלומה שהוא נושא הכמות והאיש אשר הוא נושא השחרות והלכות, וכל אלו יתבאר בספר הבויה והפסד שנושאי אלו הוא דבר בפועל ואינו דבר ככה אלא שאם יסתלק היוול הראשון לא יקבל שום מקרה מהתקרים לא מהחוש והקור ואלה מהקלות והכבדות ולא מהתקרים הנמשכים לאלוהיוקרא לאלו הנושאים חמרים או היולי והשם המיוחד הוא נושא ואם זה הנושא

הוא נושא בנחמנות היוול הראשון כ"א נסתלק היוול הראשון לא יקבל הנושא לא חוש ולא קור ולא צמיחה ולא חסרון ולא אחד משאר התכונות הנמשכות לאיכויות, ויקרא בשם החומר עם שאינו בעל היוול הנגלגל על דעת האמת ואם כפי דעת הרב הוא מורכב מחמר וצורה כמו אלו הדברים אשר נבאן. והנה לדעת הרב הוא ג"כ ככה אל האניוואל מה המקום מחד החומר אשר יש לנגלגל והאמת כי בשם הנגלגל יקרא חומר ונושא ולמה שזוא גשם יקבל התנועה נמצאות ומהו הדך יקרא זה הגשם בעל חומר, וביאר אריסטו³ כי אין לו שום דבר ככה אלא בנחיות וכי נקרא לנגלגל בעל חומר ולאילו הגשמים הוא בשחוף השם, כנה א"כ כל מה שהוא ככה אל דבר אחד בין שיהיה זה הכח אל ד"א אל צורה מהצורות בין שיהיה אל האיכויות כי הוא ככה אליהם ויקבלם בין שיהיה ככה להתנועע הוא בעל חומר על שראוי שיוכן כי החמר יאמר על מ' מניע, ולמה שערב סודר כי הנגלגל הוא בעל חומר אחד כי ההקדמות הוא החמר לעולם ויבאר הדבר בן כל מה שהוא ככה אל דבר אחר הוא מזה הדך הוא מקבל וכל המקבל לדבר הוא אפשרי וכל מ' שיש לו אפשרות הוא בעל חומר א"כ כל מה שהוא ככה הוא בעל חומר, והנה יתבאר כי מה שאין בו כח כלל אין בו אפשרות וכל שאין בו אפשרות אינו בעל חומר, אבל הסבה הראשונה והשכלים הנבדלים אין בהם אפשרות כלל א"כ מניע בעל חמר והנרמים השמתיים אינם אפשריים וכחתיים לקבל צורות אחרות א"כ החמר שלים הוא מתחלק לזה החמר שככאן:

החמשה ועשרים * שהתחלות העצם המורכב האישי הם החומר והכוח. הפירוש אלו הדברים אשר הם תחת נגלגל הירח הם הווים ונפסדים וכל מתכווה הוא מורכב מחומר וצורה, א"כ התחלות כל הדברים אשר הם מעמידים הדבר ההוא החומר והכוח כי אם לא ימלא נושא אל יתקוה שום דבר, ואם לא הנושא יתקוה נשלם עם צורה מהצורות יהיה ההוא השתנות אבל בכאן נושא חומרי בפועל בעצמו ככה אל כל הצורות ולא ימלא נעדר מכלם כי הכח מחד שהוא כח הוא העדר, אבל כל היוול יש לו צור אשר נקוהו עליו ולמה שיהיה היוול הוא ככה והכח מחד שהוא כח לא יניע את עצמו א"כ א"א מבלי פועל, ר"ל מניע הניע הנושא עד שהכילו לקבל הצורה והוא המניע הקרוב המבין חמר איש אחד, ולמה שכל ההווה התנועה יתחייב שניעין אחר עד בתנועה וכל תנועה יצטרך אל מניע ומתנועה ואילו לא ילכו לבד"א א"כ זה יביאו לנו לבאר מה שניעין מניע ראשון, והסתכל חקירה זאת כי העצם הפחות והוא הכללי נמצא בפועל וביארו לדעת את אשר יש בכאן דבר נגלגל מכל חמר והוא סבת הסכות ועלת העלות והוא העלה אשר היא סדור ונימוס הנמצאות, ואם זה יביאנו לדעת החומר הראשון כמה ראוי לאדם שישתדל בידועת התחלות העצם המושג כי זה יביאנו לדעת העצם המושגל, והנה אריסטו³ ל' אל דעו וזה הגיע אל עצם המושגל אלא בידועת התחלות העצם המושג. ואמר הרב כי אלו הכ"ה הקדמות שהקדים, מהם מבואר במעט התבוננות והקדמות מופתיות מושכלות ראשונות או קרוב מהם מה שביארנוהו מסודר, ומהם מה שיצטרך אל מופתים והקדמות רבות אלא שכבר התבארנו כלם במופת בספר השמע ובפירושו וקצתם כמה שאחר הטבע ופירושו, ואמר

קישקש

הקדמה כה (כא) אם מצינה. רוצה בזה כאלו מאמר תנועה הנגלגל המתנועעת תהיה לאותה תנועה תנועה אחת וכן לכל תנועה תנועה לפי שלא תצויר התחלה לתנועת המבוי: אם מצינה כונה, רוצה כי התנועה המצא בד' מאמרות וכן לכל ב"א תקדם לתנועה המקדמת תנועה אחרת

א"כ

מורה נבוכים חק שני הקדמות

הצריך אליהם לפי עניננו, ואחבר אל מה שקדם מן ההקדמות הקדמה אחת יתחייב הקדמות, ויחשב אריסטו¹ שהיא אמיתית ויותר ראויה מכל מה שיאמין ונתנה לו על דרך ההנחה והישוב, עד שיתבאר מה שכווננו לבארו, וההקדמה ההיא היא :

הששעה ועשרים והיא אמרו שהזמן והתנועה נצחיים תמידיים נמצאים בפעל, ולזה יתחייב אצלו בהכרח לפי זאת ההקדמה שיש נשם מתנועע תנועה נצחית נמצאת בפעל, והוא הנשם החמישי, ולזה יאמר שהנשמים לא הווים ולא נפסדים, כי התנועה אצלו לא הווה ולא נפסדת, שהוא יאמר שכל תנועה תקדם לה תנועה בהכרח, ² אם ממינה אם מזולת מינה, ושמה שיחשב בבעל חיים שלא תקדם לתנועתו המקומית תנועה אחרת כלל, אינו אמתי, כי הסבה בתנועתו אחר המנוחה יגיע אל ענינים מביאים לתנועה ההיא המקומית, והם ³ אם שינוי מני יחייב תאורה לבקש הנאות או לכרות סמה שהוא כננו, ⁴ או דמיון, ⁵ או עצה מתחדש לו, ויגיעו אחד האלה השלשה, וכל אחד מהם יחייבו תנועות אחרות, וכן יאמר כי כל מה שיתחדש יהיה אפשרות חדושו קודם על החדושו. בזמן, ויחייב מזה דברים לאמת הקדמתו. ולפי זאת ההקדמה יהיה המתנועע בעל תכלית מתנועע על ארך בעל תכלית פעמים אין תכלית להם בחזור על הארך ההוא חלילה, וזה אי אפשר כי אם בתנועה הסבוכות, כמו שיתבאר במופת בהקדמה השלש עשרה מאלו ההקדמות, ועליה יתחייב מציאות מה שאין תכלית לו על צד בא זה אחר סוד זה לא שימצא יחד, זאת ההקדמה היא אשר יחשוב אריסטו⁶ להעמידה תמיד. ויראה לי שהוא לא יגזור שראיותיו עליה מופת אצל

שם טוב

אפודי

ואמר הרב כבר בודעתך שאין כוונת מאמר זה להעתיק ספרי הפילוסופים זו כי כבר אחרנו שזה הספר לא נעשה אלא למי שהתפלסף, ולכן אינו מוטל על הרב לבאר הרחוקות שבהקדמות כי זה היה ביאור למי שלא ידע אותם ההקדמות, אצל לכוין ההקדמות הקרובות צריך אליהם לפי ענינו, והרצון בו לבאר ה' דרושים. ואחבר אל מה שקדם מההקדמות הקדמה אחת יתחייב הקדמות ויחשוב אריסטו⁷ שהוא אמיתי מכל מה שקדם ואמחנו ניתן לו זאת ההקדמה ע"ה קבלה עד שיתבאר מה שכווננו לבארו והוא מה שאמרנו מה' דרושים :

וההקדמה ההיא היא הששע ועשרים והוא אמרו שהזמן והתנועה תדיריים נמצאים בפועל בו⁸. והנה

פרק

הרב יבין אחר זה דרכים לבאר זאת ההקדמה וגם לבאר מה שיתחייב ממנה והוא קדמות העולם, אמנם צריך לדעת כי אריסטו⁹ בספר הששע חקר אם התנועה מתחילה בלזמן שהיו כל הדברים נחים או שהתנועה לא סרה ולא תסור, כי הנה אמחנו רואים כי הגרם השמימי לא יתהוו ולא יפסד בזמן אשר האדם הוא חי או כפי מה שהגיע אלינו בקבלה שזה לא נהווה ולא נפסד, אם זה הסוד הנמצא בזה העולם לא סרה ולא תסור או לא היתה התנועה ונתהוו או ג"כ יפסד הפסד שלא יאמר אחריו מתנועע כלל, והגיד שתי סבות שיש לפילוסופים, דעת אנשגוריס¹⁰ כי יאמר שכל הדברים כלם היו יחד והיו נחים זמן אין תכלית לו והשכל אשר הוא אצלו האלוה חכם בה התנועה ויכניה והכדילה מן הערוז והזניחה אל הפועל אח"כ ולא יפסד זה העולם ויתנועע לכלתו בעל תכלית. ואם י' דקליס¹¹ יראה שהם יתנועעו כאשר עשתה האלהה מהדברים הרבים או עשתה תנועות רבים מהאחד ויטונו בזמנים אשר כמה שזין פועל האלהה והתנועות ר"ל השגחה, ואם אפלטון עם מה שרצה הוא שהעולם כוה אל אצל אח"כ אל יפסד הנה הוא יחשוב שהדברים קודם היותם העולם היו מתנועעים תנועה בלתי מסודרת ואח"כ שבו אל הסדר : ואחר שהניח אריסטו¹² דעות הקדומים רצה לבאר כי התנועה לא סרה ולא תסור והקדים הקדמה ידועה כפי דעתו והוא שכל מה שנמצא הנה כבר היה נמצא בזה והדברים אם נמצאו מתנועעים אחר שלא היו הנה הכח קודם להם על שיתנועעו כי אמנם יתנועעו זה שדרו מתנועע וישתנה מה שדרו שישתנה וכן בשאר העולמים כי התנועות אינו דבר אלא שלמות מה שכח והמתנועע הוא אפשר להיות מתנועע שאם לא היה אפשרי קודם לו היה נמשע שיתנועע והנמשע לא יהיה נמצאות ואם הכוח שמתנועע מה התחיל בתנועה עד שיהיה זאת התנועה הראשונה אין תנועה לפני הכח והאפשרות לזאת התנועה הוא נצחי או מתחדש אם היה מתחדש היה חדושו או תנועה או תכלית תנועה ואח"כ קודם התנועה הראשונה היה תנועה וכן נקרא לשני אשר לא לפני ואם יתחדש האפשרות אשר אמחנו ראשון, ר"ל שהוא תחייב שיהיה הכח קודם עליו בזמן ויהיה זה הכח מתחדש משני, ואם יאמר אומר שהאפשרות הקודם על התנועה הראשונה קדמון ושיהיה כלם נחים זמן אין תכלית לו היה זה המקום יסתור עצמו לפי שיחייב שיהיה שם יחס מתחדש בזה העת נמצאת בו התנועה בין הנשע והמתנועע לא היה קודם וחדושו אותו היחס בהכרח תנועה או נמשע לתנועה ואם

קרקשקש

א"כ הזמן נמצא והתנועה נמצאת אחר שהזמן הוא ספירת המדהמה בו (כו) הזמן והתנועה נצחיים, מתבארת לפי דעת אריסטו¹³ בששע פכ"י במספר ח' בכלל ב' בקרב ב' ו' :

הגלגל :

מורה נבוכים חלק שני הקדמות

אבל היא הראויה להכונה אצלו, ויאמרו הנמשכים אחריו וטפשי ספריו שהיא מחוייבת לא אפשרית ושגבר התבארה כלה בסופה. ויהשבו המדבר מן המדברים לקיים שהיא נמנעת, ויאמרו שלא יצוייר איך יתחדשו מתחדשים אין תכלית להם בבא זה אחר סור זה, וכח דבריהם שהיה אצלם מושלל ראשון. ואשר יראה לי שזאת ההקדמה אפשרית לא מחוייבת כמו שאמרו המפרשים לרברי אריסטו, ולא

שם סוד

ואם לא היה למה נתייחסם לו הנה נחזיקהו התנועה יותר בלתי שגר העמים אשר היה התנועה כס נמצא ככה וזה כשיהיה המונע נמצא והמתנועע נמצא וזה אין חכמות לו בעבר והמניע לא יתנועע בזה הזמן הנבדל או נחמדה התנועה נעת מה הנה מתבאר כי השני נחמדה במוניע ונחמדה או נשיהיה זה אם בעלם או נחקרה כמו שישנה אי לא יתבאר או יתקרב לזה או יתרחק ויהיה שם מעין ויסור ואם נמצא כל הסבות הפעולות והמתפעלות וישלמו כל התנאים וסוף כל המעשים א"ל מכלתי שהתנועה תמצא ואם נמצא עתה ולא נמצא קודם הוא להסרון הפועל או המתפעל או הקורב או הרחק או שימצא שם מעין. המ"ב אם ימצא כפוף או נעזרת והנעזרת יבש והאש אינו רחוק מהנעזרת אבל הוא קרוב אליה ולא תשרף ואח"כ תשרף וה בלתי אפשר כ"ל הסבות נמצאו יחוייב שהסובבים ימצאו, אבל אם יאמר אומר שהאש לא ישרוף בעבור שלא נמצא אש או נעזרת או בעבור שנמצא אבל הם הרחק שלא יוכל האחד לפעול באחר א"כ חדש זה הוא התנועה או נמשך לתנועה, וא"כ מה שהונה שבה היה נצחי היה בלתי נצחי והנה קודם התנועה היה התנועה ואם היה הכח נצחי ולא נחמדה שום יחס בין המניע והמתנועע א"ל שתמצא התנועה וחדוש המתערך קודם או נמשך לתנועה לפי שהמניע והמתנועע מתאחד המתערך וחדוש המתערך נמשך לשני בזה הכח אם באחד מבי' המתערפים או נשיהיה וכאשר היה זה הכח לא היה קודם התנועה הוא נצחי עד שיהיו הדברים כלם לא יסורו נחים וכבר הכח נחים זה חלף לא יתכן א"כ או זו תנועה שהונה מחודשת היא נמשכת למעשה קודמת לה א"כ אי אפשר שתמצא תנועה ראשונה, וכבר צווחו"ל אלגנזי במאמר הראשון מאלהיות ז"ל כח הפועל יתקל אחר מה שהוא על פועל לא על סותרו ככה האש על השרפה לא על העדר השרפה ולא מה שהוא על הפועל והעדרו ככה האדם על התנועה והמתנועע, והראשון קודם כח טבעי, וכי' ראוי, וזה הכח השני כאשר יעטרף אליו הרצון השלם ולא היה שם מונע היתה הגעת הפועל שמניעים מחוייב בטבע כמו שחייב בזה הראשון, כי היכולת כאשר הגיע ונשלם הרצון נספר הכניסו היה פוסק א"כ לא יגיע הפועל הנה לא יהיה זה אלא למניע, וכאשר חובר הכח הפעילי בזה התפעלי וכ"ל משתי הכחות שלם היה ההתפעלות מניע נבחרת, וכלל הנה כל עתה חייב עלולה ע"ד החיוב ומה שלא יחייב מציאות הפועל היה בעבור כי הסבה לא ימצא כי מה שהתמיד באפשר הדבר ולא הגיע למציאות הוא בעבור העדר הגעת כל מניעי העלה בעבור שלא הגיעו מציאות וכאשר נשלמו כל מניעי העלה תרגיש הגעת הפועל, ושקר שלא יגיע לפי שהחייב שהוא הסבה כאשר הגיע ולא הגיע המחוייב ממנו שהוא הפועל ונתאחד הנה לא יהיה זה לא לקצור בטבע זה היה פועל בטבע כי לא ישרוף האש בעבור שלא נמצא אש בפועל ואם היה פועל בדרך באדם ולא נמצא ממנו הוא בעבור שנעדר מהאדם הרצון, המכלל בזה כ"ל לא הגיע מהאדם הקניינה ואחר הגיע א"ל מכלתי שנחמדה עתה רצון, ואם

מורה נבוכים חלק שני הקדמות

ולא נמנעת כמו שיאסרו המדברים, ואין הכוונה עתה לכאר ראיות אריסטו ולא הראותנו הספק עליו ולא לכאר דעתי בחדוש העולם, אבל הכוונה במקום הזה לזכור ההקדמות אשר נצטרך אליהם במבוקשנו השלשה, ואחר הקיימי אלו ההקדמות ונתינתם אתחיל לכאר מה שיתחייב מה:

שם טוב

נכח להתנועע ולא ימצא בו התנועה והוא אש בפועל, והשכל בזה כ"ל נחזה בכאן אש וינוח למטה ויטו לטעמו א"ל בשום זמן שינועע למעלה, ואם היו המים כשנחזו למעלה יהיו מים למעלה מבלי תכרות ותייב של ירדו למטה לעולם, וא"כ האש הוא מתנועע בכח הטבעי כשיהיה חם בזה והוא השמן והחומר אחר המכה אל הפועל הוא הנותן לו התנועה א"כ זאת התנועה לא נחשדה אם לא יקדם לה תנועה אחרת, וכן שיתנועעו היסודות בהם הכרחי כשהסוד המעיק מהם יתנועעו א"כ קודם התנועה ההיא תנועה א"כ אלו היסודות אשר יראה שתנועתם היא מחודשת יתבאר שיקדם להם תנועות אחרות וכן לכלתי בעל תכלית כי מעצמם אין להם אלא התנועה, ואח"כ ביאר הפילוסוף שא"כ שיהיו כל המניעים והמתנועעים מתנועעים אחר וילכו הדברים לבלתי ב"ת אלא יתאלץ האחרון א"כ לבלתי ב"ת שאם לא היה הדבר כן אם לא ימצא ראשון לא יתאלץ אחרון א"כ יתחייב שימצא בכאן מתנועע ראשון בלתי הווה ולא נפסד שאם יהיה זה הווה נפסד יצטרך אל תחזה אחר וילכו הדברים לבלתי ב"ת אלא יתאלץ האחרון א"כ יתחייב שימצא בכאן מתנועע ראשון וזה המתנועע א"כ שינוע אח צמח, ולמה שיתבאר בשכל מתנועע יצטרך אל מניע וא"כ ג"כ שיהיה מתנועע מדרג וולתו על שיהיה גשם כי כל גשם א"ל ינוע אלא כשיקנועע ואם יתנועע יצטרך אל מניע אחר וילכו הדברים לבלתי ב"ת אם כן יתחייב שהמניעים והמתנועעים ילכו אל מניע ומתנועע וזה המניע אינו גשם והמתנועע מתנועע מזה המניע שאינו גשם א"כ התחלת המתנועעים הוא מסובב המתנועע מאליו כי אחר שהמניע אינו גשם המניע לא ימצא חוץ ממנו. ואחר שהוכח זה ראה אריסטו לברר כי אף שיתבאר כי זה המניע והמתנועע הם מסובב המתנועעים והמניעים מאליהם ואינם מתנועעים מחוץ רצה לחקור אם הוא מתנועע כמדרגת הכעלי חיים או האדם אשר התחילו בתנועה שהם מתנועעים וביארו הפילוסופים כי האדם והכעלי חיים אמנם יתנועעו אחר המתנועע והוא מנוחה מקומית אבל יקדם להם שינוי אחר, וביאור זה כי תנועת האדם והכ"ת אחר המתנועע אמנם הוא נמשך לשנויים נחשדו זה מן המקיף מחוץ ומעצמם וזה שלא תמצא תנועה שתחשדש מאליו וכן הכחירה אלא התנועה אשר במקום לבד ושאר התנועות המחודשות גם הנה הם הכרחיות החדוש גם, אמנם התנועה במקום ואם הייתה הכנה הקרובה הנפש הנה נמשכת אל התנועות הכרחיות אשר יתחדשו גם מחוץ והנפשים על דם מה שימשך המסובב לסבה. המשל בזה שבכעלי חיים כשנחקר גופו מהאור המקיף בו שיתוקק אל החוץ ויתנועע במקום מאליו וכאשר ירד בגופו החוץ גבר עליו הרטיבות

מה שהתחדד יתפעל בגופו וישן וכאשר נשלם הכעול יקום הכעלי חי, והנה אם היה מתנועע הראשון מאליו ינוח אחר התנועה כמו אלו המתנועעים מאליהם הנה מחייב שיהיה השם מתנועע מאליו הוא יותר קודם ממנו ומניע ראשון הוא בלתי מתנועע לא בעצם ולא בחקרה וכבר הנחנו זה ראשון ואחר חלוק לא יתכן, הנה התבאר שבכאן מתנועע ראשון לא התחיל בתנועה בשום עת שאם התחיל היה מה שהוכח ראשון בלתי ראשון א"כ התנועה לא סרה זה הביאור אשר כיון אריסטו לברר שהעולם קדמון הוא התחלה והקדמה לברר שימצא בכאן ראשון ולא נפסדו כלל הדברים, ואחר שתבין כל זה תבין מ"ש הרב שאם הזמן והתנועה נצחיים תמידיים יתחייב למו זאת ההקדמה שיש גשם מתנועע תכנה נצחיים נחשדש בפועל והוא הגשם הדי' ולזה הדברים אומרים היום ולא נפסדים כ"ל יהיו הווים ונפסדי' יתחייב שמה שהוכח ראשון לא יהי' ראשון וגם התנועה לא הווה ולא נפסדת בעבור מ"ש כי כל תנועה יקדם לה תנועה בהכרח אם ממינה אם מוולת מינה אם ממינה כתנועת הגרם השמימי אשר יתנועע תנועת היום קודמת לתנועת מחר אשר היא ממינה וטנועת האש למעלה יקדם לה תנועת מוולת מינה והוא תהווה היותו ותנועת היותו האש יקדם לו קרינת המתנועע למתנועע וכן לבלתי ב"ת וכן האדם יקדם לתנועתו תנועות ב"ת ומה שיחשוב כי הכעלי התחיל בתנועה זה אינו אמתי כפי מ"ש. כן מזה מ"ש הרב כי הביא בקצור מופלג כל מה שיתבאר בח' מהשע, הרי יתבאר מזה שהתנועה היא נצחית ואחר וכן יתבאר כי כל מה שיתחדש יהיה אפשרות חדושו קודם על חדושו בזמן ואם היה הזמן מחודש יהיה אפשרות חדושו קודם עליו ואם הוא קודם יתחייב שיהיה קודם הזמן וכן ובעבור זה ביא אל תנועה נצחית כח"ש אחר הרב ויתחייב מזה דברים לאמת הקדמתנו שהזמן והתנועה נצחיים ולפי זאת ההקדמה יהיה המתנועע בעל תכלית מתנועע אל אורך בעל סכלית פעמים אין תכלית לו בחזור על האורך והוא חלילה וזה אי אפשר כי אם בתנועה סבובית כח"ש במופת בהקדמה הי"ג מאלו ההקדמות יתחייב מה שאין תכלית לו ע"כ נא זה אחר סוד זה לא שימצא יחד. וזאת ההקדמה היא אשר יתשוב אריסטו להעמידה תמיד, ונפלא מהרב שאמר על אריסטו ויורה לי שהוא לא יתשוב שרצונו עליה מופת אבל הם הראויות הנכונות אצלו עם שאמר למעלה ואחבר אל מה שקדם מן ההקדמות הקדמה אחת תחייב הקדמות ויתשוב אריסטו שהיא אמיתית, ויותר ראוייה מכל מה שיאמר, ואחר שהקדים הרב אלו ההקדמות התחיל לברר מה שיתחייב מה: